

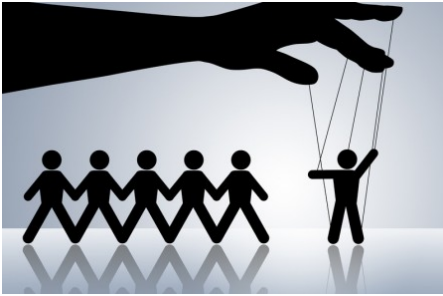
LE MONDE *diplomatique*

MAGYAR KIADÁS

2015. május

Hogyan lehetne véget vetni a politikai zűrzavarnak?

SERGE HALIMI

Amikor François Hollande azt állítja, hogy Marine Le Pen úgy beszél, mint egy kommunista szórólap a 70-es években, akkor nagyban hozzájárul a Franciaországban uralkodó politikai zűrzavarhoz. Nemzetközi téren is ugyanezt az összevisszaságot figyelhetjük meg, amikor a legkülönbélebb, elvileg egymással minden kérdésben ütköző országok lépnek szövetségre. Ráadásul az információk gyorsuló áramlása is hozzájárul az általános kavargáshoz. Egy ilyen káoszhangulatban vajon miként lehet elkerülni, hogy ne gubózzunk be feltételezett identitásaink kalickájába, hanem merjünk nyitni, hogy tisztán láthassunk az érdekek dzsungelében.

Több mint négy évvel az arab lázadások kitörése és a növekvő egyenlőtlenségek ellen az egész világon végigsöprő tiltakozási hullám után – amelyben a spanyol „*indignados*”-tól (a „Felháborodottak” mozgalmtól) az „Occupy Wall Street”-ig (az igazságtalan jövedelmi és pénzügyi elosztás ellen lázadóig) számos nagy megmozdulás figyelmeztetett a bajokra – az azonnali eredmények elmaradása és a tiszta, érthető viszonyítási pontok hiánya miatt a társadalmat és a világot megváltó lelkesedés „leült”. A kiábrándultság így foglalható össze: „*Mindent a semmiért?*” Régi pártok oszlanak fel vagy nevet változtatnak, egyre több szokatlan és meglepő szövetség kötődik, ami felborítja az ismert politikai kategóriákat. Oroszország felszólal a „kijevi fasiszták ellen”, miközben Szentpétervárott fogadja az európai szélsőjobb rendezvényét; Franciaország lelkes támogató nyilatkozatokat ad ki a demokrácia mellett, miközben megkettőzött erővel támogatja a szaúdi királyságot; a francia Nemzeti Front pedig köszönti az Athénban hatalomra jutott radikális baloldalt.

A médiagépezet természetesen felerősíti ezt a hangzavart, hiszen minden felgyorsult és a média már úgy sem képes mást nyújtani, mint botrányt és „intimkedést”, illetve kába együttérzést és félelmet kiváltó hírözönt. Az általános zűrzavart a szélsőjobb és a vallási fundamentalizmus is a maga javára fordítja. A „civilizációk harcában” elvileg rivális ellenfelek, de közben együtt ápolják a nosztalgikus vágyat, hogy a társadalom visszatérjen a hagyományok, a hit és az engedelmesség idealizált világába. Egy összezavarodott és egyben megkövesedett társadalmi rendet próbálnak képviselni az identitás, az anyaföld, a háború és a halottak iránti kultikus tisztelet ápolásával.

Helyenként, mint például most Görögországban, megpróbálnak kiszabadulni a szorításból, de egységes rosszindulattal és tiltással találják szembe magukat. A tét nagy, komoly érdekek sérülhetnek és az ütközet szükségképpen egyenlőtlen. Kimászni a csapdából azt követelné, hogy tisztán lássuk, mely társadalmi erőket kell mozgásba hozni, találni kell a céllal egyetértő szövetségeseket és meg kell állapítani, mely feladatok kapjanak elsőbbséget a mozgalom cselekvési tervében^[1]. De a múltban a felszabadítási küzdelmek meghatározó jellemzőire – a bal és a jobb, az imperializmus, a haladás, az etnikum, a nép – igazán alkalmazhatjuk az író, Jean Paulhan megfigyelését: „*Mindent elmondtunk, nem kétséges. Hacsak a szavak jelentése nem változott meg, hacsak a jelentéseket nem új szavakkal kell kifejezni.*”

Franciaország jó példa erre. Amióta a Nemzeti Front lett az ország egyik meghatározó pártja, a „háromoldalú” kifejezés újra használható lett. Egy egészen apró részletet leszámítva: eredetileg (1944-1947) a kifejezés két pártra, mind a kettő alapértékének tekintette a marxizmust és egy harmadikra vonatkozott, amely balközépként határozta meg magát[2]...

A jelenlegi hármás azonban egészen máshogy áll fel és a legkülönfélébb keveredést okozza. Minden egyes résztvevő azt állítja, hogy a két másik, legalábbis hallgatólagosan, összefog ellene. Az „UMPS” – állítja az FN (Nemzeti Front, Le Pen pártja) – vagyis az UMP (Unió egy Népi Mozgalomért, Nicolas Sarkozy pártja) és a PS (Szocialista Párt, François Hollande pártja) összefognak ellenem. „FNPS” vagyis FN és PS összefogás az UMP ellen, mondja Nicolas Sarkozy. „UMPFN” vagyis UMP és FN szövetség, mondja nem is egy baloldali vezető. A köd annál is áthatolhatatlanabbnak tűnik, mivel a három állítás közül egyik sem teljesen alaptalan. „Gazdasági szempontból François Hollande ugyanazt a politikát viszi, mint Nicolas Sarkozy[3]” ismeri el például Arnaud Montebourg volt szocialista miniszter, aki különösen éles szemmel figyeli a világot főleg tavaly augusztus óta, amikor kitétek a kormányból. Az UMP és a Szocialista Párt úgy tűnik, hogy ütköznek, pedig egyik sem kérdőjelezi meg az alapvető gazdasági és pénzügyi kereteket, amelyeket az az Unió határozott meg, amelytől ma már majdnem minden függ.

A mérsékelt nagy koalíciója, mint Németországban vagy Olaszországban, nem lenne képes tisztázni végre a helyzetet? A francia jobboldal egyik vezetője, Alain Juppé már tett egy ilyen javaslatot: „Lehet, hogy egyszer le kellene vágni a tojás két végét, hogy az ésszerűen gondolkodó emberek együtt kormányozhassanak, kihagyva egyaránt a jobb- és baloldali szélsőségeket, vagyis azokat, akik semmit sem értenek a világból[4].” A középen álló centrista szövetséges, François Bayrou, „nem lát igazán nagy különbséget” a „két oldal mérsékelt és reformista szárnya között”, így szerinte „sem lenne gond egyetértést kialakítani az alapértékekről[5]” – teszi hozzá.

A francia társadalom jobbra tolódik?

Mindent elmondunk, nem kétséges... Már 1989-ben, a PS jelenlegi főtitkára, Jean-Claude Cambadélis, nyíltan kifejezte nemtetszését: „A szkepticizmus lassan megtelepedik. Lépésről lépésre, beszorítva a gazdasági kényszerek és a társadalmi kiábrándulás közé, úgy gondolom, hogy már nem leszünk képesek visszaszerezni támogatottságunkat. Az ellenfeleink vadászmezőin kell vadásznunk. S mivel ez meglehetősen visszataszító, ezért mindenki pánikba esett és a „menekül, ki merre lát” hangulat vált uralkodóvá[6].” Huszonöt évvel később, sokkal lepusztultabb gazdasági körülmények között, mint az akkoriak (1988-ban 4,3 míg 1989-ben 4 százalékos volt a növekedési ráta) a hatalmon lévő szocialisták a neoliberális kilengéseiket és a politikai jövőkép teljes hiányát ma is a francia társadalom állítólagos jobbra tolódásával igazolják. Jean-Claude Cambadélis tavaly októberben újra így siránkozott: „A közvéleményben felülkerekedtek a hagyományosan reakciós álláspontok: az egyenlőség helyett az önazonosság (identitás), a szabadság csak a született franciákat illeti meg, de nem jár se a bevándorlóknak, se a leszármazottaiknak. Ez nagyon veszélyes[7].” Ez főleg egy majdnem nyíltan beismert, markáns kudarc.

De meg kell-e lepődnünk ezen? A „mérsékelt” politika nem véd meg, sőt magára vonzza, mint egy villámhárító a reakciósok támadását. Már csak azért is, mert a „mérsékelt” évtizedek óta teljesen sikertelenül próbálkoznak. Nem javasolnak semmilyen más közös jövőt, mint új és újabb vezekléseket, amelyért legfeljebb egy fél százalékos növekedés-többlet jutalom járna. Egy amerikai haladó újság igazgatója, Jim Naureckas, hasonló fejvesztett menekülést tapasztal a saját országában, amióta a Tea Party mozgalom felütötte a fejét: „A közép, mint ideológia csak akkor működik és válik elfogadottá, amikor általánosan úgy ítélik meg, hogy a dolgok nagyjából jól működnek és csak kisebb módosításokra lenne szükség. A fordított esetben, amikor úgy ítélik meg, hogy komoly

változásokra van szükség, akkor a közép, a „mérsékelt” messze nem a „gyakorlatias” megoldás, és mint ideológia, kudarcra van ítélve[8].”

És mint az jól látható, a közép bukásából nem mindig a haladás kerül ki győztesen. Ezt az esetet mutatja be a jelenlegi görög helyzet: a liberál-szociális párt, a *Paszok* 45 százalékos támogatottsága 5 százalékra zuhant az utóbbi öt évben, miközben a *Sziriza* eredménye az egekbe szökött. Kevésbé látványosan ez a helyzet Spanyolországban is. De más szociáldemokrata pártok sikeresebben állnak helyt. Például Olaszországban, Matteo Renzi mást se csinál, mint a szervezetét képviseli és megfelel az olasz tőkések elvárásainak, csak a formát és a stílust váltotta fel: fiatalság, felszabadultság, Tony Blair típusú generációs összekacsintás, amikor kikel a védett és jólfizetett alkalmazottak ellen, állítólagosan a fiatalok védelmében, akiknek csak a „précarious”, a bizonytalan munkaszerződések jutnak. Az uralkodó elit mindig megpróbálja megosztani a népi osztályokat nemzetiség, vallás, generációk, életmód, kulturális szokások vagy lakhely szerint[9]. A közbeszédet ezekkel az áltémákkal töltik ki, amelyek állítólagosan új politikai azonosságokat határoznak meg és főleg semmilyen veszélyt sem jelentenek a fennálló társadalmi rendre.

A Nemzeti Front sikere ebből az ideológiai zűrzavarból táplálkozik, miközben ahhoz nagyban hozzájárul maga is, sőt még fel is nagyítja. Politikai követeléseikben keveredik az etnikai nemzetről szóló álláspont (a nemzeti preferencia ezt jelenti) – ami nagyon tetszik a jobboldali szavazóknak – és az egyébként a baloldal által képviselt szociális elvárások hirdetése. A politikai közbeszéd és a nyilvános viták állandósult témáira, a nemzeti önazonosság, az iszlám, a bevándorlás kérdéseire építik fel magukat és egy volt *zöld* miniszter, Cécile Duflot szerint ezekben a kérdésekben „csak egy itatóspapír választja el Nicolas Sarkozy és Marine Le Pen[10]” véleményét egymástól. De a volt köztársasági elnök visszautasítja ezt az értékelést és egy szerinte alapvető vonásra hívja fel a figyelmet, ami ellentmond ennek: „Amikor azt mondják, hogy Marine Le Pen szélsőjobboldali, az egy tiszta hazugság. Gazdasági programja a szélsőbal gazdasági programja. (...) Ugyanazokat az intézkedéseket javasolja, így a minimálbér és a nyugdíj kérdésében, mint Jean-Luc Mélenchon”[11]. Nicolas Sarkozy egyébként a szocialistákkal is összeházasítja a Nemzeti Frontot: „A Nemzeti Frontra szavazni az első körben azt jelenti, hogy a második fordulóban a baloldal nyer. Ez az FNPS[12].”

Mit is akarnak a Nemzeti Front választói, akikre annyira odafigyelnek a jobb- és a baloldalon is? Gyakran az egyszerű alsóbb rétegekből származnak, tömegesen hívei annak, hogy az euró helyett térjünk vissza a frankhoz (63 százalék), közülük jóval kevesebben akarják eltörölni a vagyonszétosztást, mint a hagyományos jobboldal, az UMP szavazói (29 szemben 52 százalékkal), ugyanakkor sokkal többen támogatják a nyugdíjkorhatár visszaállítását 60 évre (84 szemben 49 százalékkal). Ezen túl a két szavazótábor összemosisodik a bevándorlók száma drasztikus csökkentésének, illetve az egyetemen a fátyolhordás betiltásának kérdéseiben[13].

Nos, akkor ezek után mondhatjuk-e, hogy a francia társadalom jobbra tolódik? A „zavarodottság” valószínűleg jobban leírja a kialakult helyzetet, amelyben a baloldali választók reményvesztettek, mert úgy érzik, hogy a jobboldali politika becsapta őket. Mindeközben pedig az FN-szavazóknak a fele akarja „alapvetően megreformálni a kapitalizmust” és azt javasolják, hogy „a szociális igazságosság helyreállítása jegyében vegyenek el a gazdagoktól és adjanak a szegényeknek[14].” A történelem sok példát mutatott már arra, amikor a jogos követeléseket zsákutcába vezette a megfelelő politikai kifutási lehetőség hiánya.

A nemzetközi politikai közösség szolidaritása nem hatékony

A nemzetközi politika sem teszi érthetőbbé a világot. Főleg azok számára nem, akik még mindig azt hiszik, hogy a szép elvek – demokrácia, szolidaritás, emberi jogok, antiimperializmus – irányítják a diplomáciát, miközben jobban, mint valaha, az államérdek a meghatározó erő. Így volt ez még a hidegháború idején is, amikor a szocialista Lengyelország szentet adott el Franco Spanyolországának, miközben ezzel segítette a szélsőjobboldali diktátort, hogy legyőzze a sztrájkoló asztúriai bányászokat. És Mao Ce-tung Kínája kiváló kapcsolatokat tartott

fenn egy sor Amerika-barát zsarnokkal. És fordítva, amikor a Szovjetunió megszállta Afganisztánt, a helyi dzsihádistákat a Fehér Ház fegyverezte fel, amiről érzelmes fotóriportok jelentek meg a *Le Figaro Magazine*-ban...

A világ még zavarosabb lett, mint azelőtt, csak azért, mert az USA Iránt támogatja Irakban, de szembeszáll vele Jemenben és tárgyal vele Svájcban? Vagy azért, mert a Vietnámi Szocialista Köztársaság az amerikai hadiflottára számít, hogy kordában tartsa a Kínai Népköztársaság hegemonia-törekvéseit? Igazából az államok, hol egy túl erős támogató szorításából próbálnak kiszabadulni, hol egy ellenfél támadását próbálják kivédeni és ehhez alakítanak ki akár furcsa szövetségeket is. Amikor a görög miniszterelnöknek azt vetik a szemére, hogy a nem túl progresszív politikát folytató Oroszországgal vagy Kínával keres partnerséget, csak azért, hogy kibújjon az Európai Unió pénzügyi szorításából, az egy erkölcsi alapú érvelés. Ez alapján tehetetlenségre ítélnénk minden olyan országot, amelynek üdvözülése a nemzetközi politikai közösség szolidaritásától függne, hiszen az nem túl hatékony manapság.

Évtizedeken keresztül azok az országok, amelyek elszánták magukat az antiimperialista harcra, elnéző és bátorító támogatásra számíthattak a baloldali aktivisták körében, annál is inkább, mivel a lázadó országok társadalmi berendezkedése elütött az amerikai rendszertől és belecsípett a multinacionális cégekbe is. Ez mára ritka esetté vált, hiszen szinte nincs a világnak olyan területe, amely kiszabadult volna a kapitalizmus nyomása alól. Jobb tehát két lábbal állni a földön... Vagyis támogatni a hegemonia elleni ellenállást ott, ahol az képes megnyitni a nemzetközi színteret és növelni a disszidensek mozgásterét. Meg kell érteni, hogy azoknak az államoknak a támogatása, amelyek szembeszállnak a nagyhatalmak nyomásával, nem vonja magával, hogy támogatnunk kell vagy meg kell bocsátanunk egyéb politikai vagy társadalmi döntéseiket. Az automatikus szolidaritás és a teljes ellenállás ideje már a múlté. Kényelmes volt, de elmúlt.

„Elegük van az osztályokból és az osztályok harcából? Akkor a tömeggel, a szétesett tömeggel fognak szembetalálkozni. Elegük van a népekből? Akkor a falkával és a törzsekkel fognak szembetalálkozni” – figyelmeztet Daniel Bensaïd marxista filozófus[15]. Azokban az országokban, ahol a politika hosszú ideig a szekuláris vallás szerepét vette át – szertartásokkal, liturgiával és titokzatosságokkal – az ebből fakadó lepusztulás (a választások összeszűkülése, marketingfogások bevetése, korrupció, személyi kötődések az állami és a nagyvállalati vezetők körében) elkerülhetetlenül vezetett el a más irányú hitvilág felé. Ugyanakkor a vallásos hit és a nemzet etnikai felfogása között közös pont a világ értelmezésének egy nagyon egyszerű olvasata, olyan, amely nem valószínű, hogy félévente megváltozik. De ha elfogadjuk, hogy a vallási és a kulturális hovatartozás adja egy minden más igazodási ponttól megfosztott társadalom értelmezési kódját, az azt jelenti, nehéz (ha nem lehetetlen) a legtöbb politikai szövetség és a társadalmi összefogás.

Ebben a játékban a társadalom legreakciósabb csoportjai fognak nyerni: az a nyugati jobboldal, amely az Öreg Kontinens keresztény értékeire hivatkozva, esetleg az általa hosszú évtizedekig elvetett szekularizáció követelése nevében indít harcot a kisebbségben lévő iszlám ellen; azok a muzulmán fundamentalisták, akik a gyarmatosítás sebeire hivatkozva elvetik a felvilágosodás haladó értékeit. Európában egy ilyen ütközet kimenetele nem kétséges; csak egy olyan elvarázsolt regényíró, mint Michel Houellebecq képes azt hinni, hogy ez végződhetne az iszlamisták győzelmével.

Vajon miért kapott mára már teret ez a vallási vagy etnikai identitásra épülő ideológia? Azért, mert a radikális baloldal híveinek egy jelentős része végzetesen elkeseredett, és mert az egyetemi csoportjaik politikailag és társadalmilag is elszigetelődtek? Egy, a szélsőbaloldali értelmiségiek lapjában adott interjúban Houria Bouteldja asszony, a Köztársaság Belsőüzlötjei Pártjának[16] szóvivője, a vegyes házasságok kapcsán a következőket javasolta: „...a kérdést a betéréssel kell megoldani”... „A gyarmatosítás vége el kell hozza, magyarázza, először is azt, hogy szeressenek minket, elfogadjanak, házasodjanak össze egy muzulmánal, egy feketével. Tudom, hogy ez úgy hangzik, mint egy meghátrálás. De nem, ez egy óriási előrelépés.” Lehet, de egy

olyan lépés, ami a lakosság állandó faji vagy vallási csoportokra szakadását jelenti és a „civilizációk harcát” jelenti.

Gazdasági demokrácia, politikai szuverenitás

A *Le Figaro* napilap megkérdezte Michel Onfray író, mit gondol „mit kell ma mondani egy 20 éves fiatalnak”, aki ezt válaszolta: „A hajó süllyed, maradjatok elegánsak. Emelt fővel halljatok meg.” Pedig vannak más lehetőségek is, kevésbé cinikusak vagy kevésbé reménytelenek. El kell kezdeni a harcot – az egyébként elválaszthatatlan – gazdasági demokráciáért és a politikai szuverenitásért. A kilátások bizonytalanok, hiszen túl sok téma, amelyekre nem sok ráhatásunk van, vonja el a figyelmünket. De tenni valamit Görögország sorsának javulása érdekében, visszavezet minket ezekhez az alapkérdésekhez.

Gazdasági demokrácia? Először is korlátok közé kell szorítani, majd véget kell vetni a tőke zsarolási képességének, amellyel sakkban tartja a társadalmat[17].

Ez a terv hosszú ideig a baloldalhoz kötődő terv volt még akkor is, ha a Felszabaduláskor egy olyan centrista párt, mint a Köztársasági Népi Mozgalom is, állást foglalt a „kapitalizmus ellen, amely a gazdasági döntések jogát kizárólag a tőketulajdonosok részére tartja fenn és amely az emberek közötti kapcsolatokat a tőke felsőbbrendűsége alapján szervezi meg[18].”

Politikai szuverenitás? Ez az a közjő, amit az Európai Unió felrobbantani készül Görögországgal kapcsolatban. Nemrégiben Nicolas Sarkozy azon lelkendezett, hogy Alexis Ciprász, ahogy megválasztották, „máris visszavett a választási ígéreteiből” és „térdre borult[19]”. Névtelenül bár, de az Eurózána hivatalnokai ugyanilyen finoman fejezik ki magukat. Azt követelik, hogy a görög miniszterelnök álljon át és változtassa meg a politikáját, ha el akarja kerülni, hogy országát pénzügyileg megfojtsák. „Ez a kormány nem maradhat életben” jelentette ki az egyikük[20]. Pedig, ha csak nem fordulnak egy puccshoz, akkor ez a döntés ma még a görög nép kezében van. Tehát akik elveszetteknek érzik magukat ebben az irányt vesztett világban, azoknak itt van egy olyan harc, amely egyszerű, igazságos, egyetemes és testvéries. Annál is kevésbé kell azt hinni már előre, hogy ez nem nyerhető meg, mert ha egyre többen megértik, hogy ez majdnem minden más hasonló harcnak a lényege, akkor esélyes egy pozitív eredmény.

Fordította: Morva Judit

---

[1] Serge Halimi: Stratégie pour une reconquête [Ideje, hogy a baloldal kezdeményezzen], *Le Monde diplomatique*, 2013. szeptember

<http://www.magyardiplo.hu/index.php/archivum/2013-1-12/137-2013-szeptember/1319-ideje-hogy-a-baloldal-kezdemenyezzen>

[2] A Francia Kommunista Párt (PCF), a Munkásinternacionálé Francia Szekciója (SFIO) és a Köztársasági Népi Mozgalom (MRP).

[3] *Les Echos*, Párizs, 2015. április 1.

[4] *Le Point*, Párizs, 2015. január 1.

[5] *Le Point*, 2015. április 9.

- [6] Elhangzott a Szocialista Párt 1989. december 16-i megbeszélésén „Hova tűntek a régi ideológiai ellentéteink?” című felszólalásban.
- [7] «Questions d’info», LCP, 2014. október 15.
- [8] Centrist anxiety at the “New York Times” [A közép aggodalma a „New York Times-ban”], FAIR, 2015. február 2, www.fair.org
- [9] Benoît Bréville és Pierre Rimbert: Une gauche assise à la droite du peuple [Egy baloldal, amely a nép jobboldalán ül], *Le Monde diplomatique*, 2015. március
- [10] *Le Monde*, 2015. április 1.
- [11] TF1, Journal de 20 heures, 2015. március 17.
- [12] *Le Figaro*, 2015. március 2.
- [13] Az IFOP-*Le Figaro Magazine* 2014. április 3-i és a Cevipof-*Le Figaro* 2014. április 8-i véleményfelmérése.
- [14] 47 % és 45 %. A Cevipof-*Le Figaro*, véleményfelmérése *op. cit.*
- [15] Daniel Bensaïd: *Eloge de la politique profane*, Albin Michel, coll. «Bibliothèque Idées», Párizs, 2008.
- [16] Parti des Indigènes de la République (PIR)
- [17] Frédéric Lordon: La gauche ne peut pas mourir [A baloldal nem halhat meg], *Le Monde diplomatique*, 2015. szeptember
- [18] Idézi Mario Einaudi és François Goguel: *Christian Democracy in Italy and France*, University of Notre Dame Press, 1952.
- [19] *Le Figaro*, 2015. március 2.
- [20] *Financial Times*, 2015. április 6.
-

Pénzügyi vízbefojtás

Werner Rügemer

Az Európai Központi Bank, az Európai Bizottság és a Valutalap (a hírhedt Trojka) továbbra is menteni akarja a tőkeozgás szabadságát – vagyis a spekulációt – ezért államosítják az adósságokat. Az országcsődöket is bekalkulálják. Ez a nyereség magánosítását és a veszteségek társadalmasítását jelenti. A mai kapitalizmus már csak ilyen.

Az EU alapszerződése szerint az Európai Központi Bank (EKB) az árstabilitásért – azaz a két százalék körül ingadozó inflációért – felelős. Ennek érdekében emelheti vagy csökkentheti a bankoknak biztosított hitelek alapkamatát. Lehetősége van devizaüzleteket kötni és valutatartalékot felhalmozni, továbbá fenn kell tartania a fizetési rendszer működését. Ennek érdekében ellenőrzi a nemzeti bankokat és a kereskedelmi bankokat. Nem nyújthat hitelt közvetlenül az egyes tagországoknak, s nem vásárolhatja meg kölcsöneiket. Az EKB-nak a verseny élénkítését és az erőforrások hatékony felhasználását kell szolgálnia.

Joggal bírálják, hogy míg az EKB nem nyújthat közvetlenül hiteleket az egyes államoknak, a privát bankokat azonban hitelezheti. Ez ahhoz vezet, hogy míg a magánbankoknak alacsony- vagy akár nulla kamattal hitelt ad, a bankok az államnak adott hitelekért nagyobb díjakat számolnak fel. Az EKB ezzel az államháztartásoknak okoz kárt, és a magánbankokat részesíti előnyben.

Az EKB finanszírozza a spekulációt

A 2008-as pénzügyi válság óta a csődbe került európai és USA-bankok az EKB-t további feladatok elé állították. Az EKB állandó bankmentővé vált, ugyanis először a bankcsődök varázslatos módon átváltak ártatlanul hangzó bankválsággá, aztán a következő lépcsőben általános pénzügyi válsággá, majd államadóssági válsággá és végül az euró válságává. És álljon itt az EKB-elnökének, Mario Draghinak a 2012-es nyilatkozata: „Mandátumunk alapján az EKB kész arra, hogy minden szükségeset megtegyen az euró megmentése érdekében.”

Sokatmondó a nyilatkozattétel helye és a nyilatkozatra okot adó alkalom. Draghi egy londoni befektetési konferencián mondta el a fentieket. A „befektető” fogalmán itt nem az általánosan értett beruházót kell érteni, aki a gazdaságba fektet be munkahelyek teremtése és termékek, szolgáltatások nyújtása érdekében. Itt a befektető értékpapírokkal – köztük államkötvényekkel – folytatott spekulációt jelent. Draghi tehát a spekulátoroknak (bankoknak, biztosító társaságoknak, hedge fundoknak, kockázati tőkealapoknak, ingatlancégeknek) azt ígérte, hogy „befektetéseik” biztonságosak lesznek akkor is, ha a megvásárolt értékpapírt – vagyis a hitelezést – a hitelfelvevő nem képes törleszteni, vagyis az EKB biztosítja, hogy a „befektetők” hozzájussanak a „befektetett” tőkéjükhöz.

Az EKB főnöke ígéretét az euró-mentés demagóg formulájába csomagolta, amivel az Unió polgárai azt gondolhatják, hogy az ő pénzükről van szó. Ennek az ígéretnek és az ahhoz kapcsolódó gyakorlatnak a következményei a régiók maradnak: a „befektetők” ujjonganak, és „befektetnek”. Azóta a részvények és más „érték”-papírok árfolyama folyamatosan nő a párizsi, a londoni, a milánói, a frankfurti és a new york-i tőzsdéken. Amióta az EKB feltétel nélkül helyezi ki hiteleit a „befektetőknek”, ezek annyit spekulálhatnak vele, amennyit csak akarnak.

Már 2010 óta – az új gyakorlata előkészítéseképpen – az EKB mintegy 200 milliárd eurót használt fel arra, hogy az olyan államok kölcsöneit, mint Görögország, Olaszország és Spanyolország – ahol az EU-mechanizmusok veszélyes válságokhoz vezetnek – felvásárolja. A statútumok ilyen megsértését formálisan elrejtik, miközben az EKB csak a „másodlagos piacokon” működik. A kölcsönöket nem az államoktól vette meg, hanem azoktól a bankoktól, biztosítótársaságoktól és más pénzügyi intézetek készleteiből vásárolta meg, akik félték a törlesztések elmaradásától.

Ez nem csak az alapokmánnyal volt ellentétes, hanem nyilvánvalóan gazdaságilag is értelmetlen, mivel ezzel a versenyt nem élénkítették, különösen úgy nem, hogyha a népgazdaság bevételei, a hazai tőke nyeresége, a munkahelyek és a munkabérek növelése, valamint az adóbevételek, mind mind hiányoznak. Ezért aztán 2011. áprilisában a német Szövetségi Bank akkori elnöke, Axel Weber lemondott. 2012. januárjában búcsút intett az EKB 2006 óta hivatalban volt fő-közgazdásza, Jürgen Stark, aki egyben az EKB igazgatóságának is tagja volt. Akkor arra utalt, hogy ez a gyakorlat demokratikusan nem igazolható, s az adott államok nem lesznek képesek a visszafizetéseket teljesíteni. Ő éppen Görögország tartozásainak csökkentéséért szállt síkra, de a szemére vetették, hogy az adósságok elengedése csak a fejlődő országokra lehet érvényes, nem pedig fejlett államokra.

Az Amerikai Egyesült Államok nyomása

Általános vélekedések szerint az EKB Görögország esetében elsősorban olyan francia és német bankokat akart megmenteni, amelyeknél Görögország különösen nagy tartozásokat halmozott fel. Jóllehet ez így csak az igazság fele. Az európai pénzügyi rendszer a nyugati pénzügyi rendszer része, amit az Amerikai Egyesült Államok ural.

Az olyan nagy francia bankok, mint a BNP Paribas és a Société Générale, valamint a legnagyobb német bankok, a Deutsche Bank és a Commerzbank tulajdonosai között lényegében olyan amerikai „befektetők” találhatók, mint a Blackrock, a Capital Group és a Vanguard, valamint a norvég központi bank, ami szintén a Blackrock tulajdonosi köréhez tartozik. Ezen kívül a nagy nyugat-európai bankok a ma szokásos bankközi hitelek (azaz a legtöbbször rövid lejáratú kölcsönös hitelezések) kapcsán az USA-bankokkal fonódnak össze.

Az akkori amerikai pénzügyminiszter, Timothy Geithner sürgette az EKB-t a feltétel nélküli bankmentésekre. Különösen a francia és a német kormányra gyakorolt nyomást. 2010-ben Wolfgang Schäuble német pénzügyminisztert szabadsága idején kereste fel Sylt szigetén, hogy tárgyaljon vele. Timothy Geithner 2010 és 2012 között 34-szer vette fel a kapcsolatot a német, 32-szer a francia és 19-szer a brit pénzügyminiszterrel. A 2013. januárjáig az euró-csoport vezetőjeként hivatalban lévő Jean-Claude Junckerrel Geithner csak kétszer tárgyalt, miáltal Juncker statisztika szerepe (ahogyan mondják: populista stróman, az euró reggeliző igazgatója) világossá vált. Timothy Geithner tényleges tárgyalópartnere az EU-ban az EKB akkori főnöke, Jean-Claude Trichet, majd Mario Draghi volt, akikkel 58-szor tárgyalt.

Ilyen nyomást az USA a 90-es évek eleje óta gyakorol az EU-ra, amikor az EKB még nem is létezett. Már Bill Clinton pénzügyminisztériumának tisztviselőjeként Timothy Geithner az EU nemzeti bankjait szorongatta, közülük is a legfontosabbat, a Német Szövetségi Bankot, mivel nem akartak közreműködni a mexikói, az orosz és az ázsiai csődbe ment bankok és befektetők megsegítésében.

A Nemzetközi Valutaalap nyomása

Természetesen Timothy Geithner ezen időszak alatt a legtöbbször, pontosan 114-szer a Valutalappal tárgyalt. A Nemzetközi Valutaalapban az USA vétőjogú kisebbséggel bír. A NATO-hoz hasonlóan a nyugat-európaiak itt is felváltva eljátszhatják az ügyvezető igazgatói szerepet – a leghosszabban egy francia volt ebben a pozícióban, s

most is az egykori francia pénzügyminiszter Christine Lagarde a főnök. Ő korábban a francia jobboldali Nicolas Sarkozy kormányában volt pénzügyminiszter, azt megelőzően az egykori USA-külügyminiszter, James Baker ügyvédi irodájának, a Baker & McKenzie-nek volt partnere. Az európaiak közül a francia pénzügyi elitnek hagyományosan igen szoros kapcsolata van az USA-val.

Az EKB alapokmányával ellentétes gyakorlatával egy időben, 2010-ben az akkori IMF-elnök, Dominique Strauss-Kahn az illetékes grémiumok döntése nélkül és az intézmény magas rangú hivatalnokai ellenére megváltoztatta az IMF szabályait. Az IMF az egyes országoknak normál esetben a befizetett összegek maximum 600 százalékát helyezheti ki számukra. De a francia „szocialista” Strauss-Kahn Görögországnak ennek háromszorosát, azaz 1860 százalékot engedélyezett. Ezzel a fentebb már említett francia és német bankok hiteleit (20, illetve 17 milliárd euróval) kívánta megmenteni. Hasonló volt az ír eset, ahol a kormány vette át a francia, német és USA-bankok valamint hedge fond-ok hiteleit. Itt is a szabályokkal ellentétesen adott mentőhiteleket az IMF, amik aztán a hitelező bankoknál landoltak.

Strauss-Kahn azzal érvelt, hogy az IMF-nek ebben a kivételes helyzetben úgy kell cselekednie, hogy ne csak az eurózóna, hanem a világ pénzügyi rendszerének az összeomlását is meg kell akadályoznia. Egy olyan veszélyes bankcsődnek, mint amilyen a 2008-as Lehmann Brothers bank összeomlása volt, nem szabad megisméltódnie! Jürgen Stark egykori főközgazdász (EKB) szerint Barack Obama elnök is nyomást gyakorolt, hogy az EKB vásárolja fel a bajban lévő államok kötvényeit. A Svájci Nemzeti Bank akkori főnöke, Philipp Hildebrand tanúsítja, hogy Timothy Geithner arra hívta fel, hogy hasson oda, hogy az EKB az amerikai Federal Reserve stílusában avatkozzon be.

Erősen feltételezhető, hogy Strauss-Kahn akkori nézetét befolyásolta, hogy részt kívánt venni a francia elnökválasztásban a Szocialista Párt színeiben, és így a francia bankrendszer megmentőjének szerepében tetszeleghetett volna. A Valutaalap pénzügyi instrumentumaival nem csak a nemzetközi konszernnek és a „befektetők” érdekeit hajtja végre, hanem hatalmi és katonai stratégiákat is. Így az IMF hitelt ad a teljesen eladósodott és visszafizetésre képtelen Ukrajnának is, hogy abból vásárolhasson az USA-tól és más nyugati államtól fegyvereket, tovább szítva ezzel az Oroszországgal szembeni konfliktust.

Az EKB is követi ebben. Egy átláthatatlan, nem demokratikusan feljogosított eljárásban az IMF az EKB-val és az Európai Bizottsággal alkotja a „trojkát”, ami kezdetektől fogva az EU-szabályokon kívül működik, olyan meghatározó EU-politikusok egyetértésével, mint Wolfgang Schäuble, Angela Merkel, François Hollande és a „reggeliző igazgató” Jean-Claude Juncker. Ez semmit nem változott, amióta a „trojka” három tagja a Sziriza-párt győzelme után magukat „intézményeknek” kozmetikázzák.

Befektetési bankár, mint az EKB főnöke

Mario Draghi 2011-ben lett az EKB főnöke, s ő megtestesíti a globálisan uralkodó „befektetők” és „pénzpiacok” érdekvédelmének teljes intézményesítését. Ehhez Mario Draghi eddigi pályája és hálózati kapcsolatai ideális előfeltételt jelentenek.

Nem teljes felsorolással egymást követően és részben egyidejűleg a különböző funkciókat töltötte be: a Világbank ügyvezető igazgatója (1984-1990), a Goldman Sachs International alelnöke, az olasz Nemzeti Bank elnöke. A Nemzetközi Fizetések Bankjában (a legfontosabb központi bankokat tömörítő, bázeli székhelyű BIS) a végrehajtó tanács tagja volt, valamint a G-7 államok megbízásából az árnyékbankok bizottságának elnöke. 2013 óta Draghi a BIS Nemzeti Bankok csoportjának az elnöke is. 2006 óta a Harmincasok (G 30) exkluzív csoportjának, azaz egy magánbankárokat és tudósokat tömörítő csoportnak tagja, amelyet 1978-ban a Rockefeller Alapítvány alapított, és ma bankok és vállalatok finanszírozzák.

Az EKB az USA központi bankjának, a Federal Reserve-nek a mintájára működik, és korlátozás nélkül tud „pénzt nyomtatni”. Draghi alatt 2015 márciusában az EKB óriási bevásárló programba kezdett: 2016 szeptemberéig feltétel nélkül vásárolhat fel havi 60 milliárd euróig államkötvényeket, valamint magánbankok és vállalatok kötvényeit.

Az EKB a kötvényvásárlásaihoz a Blackrock tanácsait veszi igénybe. A tanácsadás irányultsága egyértelmű: „A megszorítások politikájára szükség van, mert az olyan országoknak, mint Görögországnak, nincs pénzügyi teherbíróképessége” – mondja Larry Fink a Blackrock vezetője egy márciusi, a Spiegel számára adott interjúban. A világ legnagyobb tőkekezelő vállalata 4600 milliárd dollár privat pénzt kezel. Ennyi pénz a németországi kereskedelmi bankokban sincsen. A Blackrock résztulajdonos az összes 28 DAX tőzsdeindexben jelenlévő konzernben, valamint a legfontosabb francia és spanyol nagyvállalatokban.

Így Mario Draghi EKB-elnök az USA számára is elfogadott „euró-főnök” (a Spiegel online szerint). A Deutsche Bank társ-elnöke, Jürgen Fitschen is örül, mivel Draghi az összes fontos pozíciójával és ugyanakkor az EKB-elnökeként „a pénzügyi piacok szószólója” lett.

Az EKB a saját deklarációja alapján politika-független. Mindegyik Nemzeti Bank ezt a hitvallást vallja, még az amerikai Federal Reserve, az IMF, a Világbank és a Nemzetközi Fizetések Bankja (BIS) is. Azonban ez csak kísérlet arra, hogy a nagytőkés magántulajdonosok – és itt különösen a nagybankok – érdekvédelmét pénzügytechnikailag „gazdaságilag kőbe vésett törvénnyel” bírónak tüntessék fel.

Pusztító mentőakció

Bár a német kancellárasszony által kiválasztott új szövetségi bankelnök, Jens Weidmann olykor bírálja az EKB gyakorlatát, de alkalmazkodik hozzá. Merkel és Hollande kezdettől fogva támogatják az IMF, az USA-kormány valamint Draghi és már elődje, Jean-Claude Trichet által vitt irányvonalat.

Így a „trojka” 2010-ben az első hitelcsomagjával Görögországnak 110 milliárd eurót hagyott jóvá. Ehhez a kölcsönhöz az IMF 28 milliárd eurót tett hozzá, ami a legnagyobb, amit Görögország-méretű ország valaha is kapott. A kölcsönt annak az államnak hagyták jóvá, amely a legkevésbé sem volt abban a helyzetben, hogy ekkora összeget valaha is visszafizessen. A hitelt ráadásul négy év alatt kellene kiegyenlíteni, ami teljesen abszurd.

2012-ben a „trojka” hasonló módon ítélte oda a 130 milliárdos második hitelcsomagot, ami még kevésbé visszafizethető. Ez azóta tönkreteszi a népgazdaságot, valamint az alkalmazottakat és nyugdíjasokat, és arra ösztönzi Görögországot, hogy mindent árusítson ki. Az országot ezzel tudatosan a legnagyobb államok, az USA, Németország és Franciaország bankjainak és „befektetőinek” javára teszik tönkre – és ez akaratuk szerint így fog folytatódni a jövőben is.

A „trojka” Görögország és más válságban lévő ország esetében a hazai elitre támaszkodik. Hasonlóan Írországhoz, Spanyolországhoz és Portugáliához, Görögországban sem tett semmit a szupergazdag adócsalók ellen. Ezek üldözése Görögországban különösen egyszerű lenne. Az IMF elnöknője, Lagarde korábbi funkciójában, mint francia pénzügyminiszter átadott Görögországnak egy „Lagarde-listát”. Ebben 2062 olyan görög neve szerepelt, akik a vagyonukat a svájci HSBC bankban rejtgetik. De ennek az államháztartás szanaláláshoz szükséges bevételi forrásnak a feltárását nem szorgalmazta sem az IMF, sem az EKB, sem az Európai Bizottság, sőt a nyomozást sem javasolták.

A „trojka” egyetértésével az EKB más tekintetben is tartósan eltér a pénzpolitikai mandátumától. Ugyanis megszarolta a görög kormányt, kötelezte, hogy mondja fel a közalkalmazottak munkaszerződését. Kötelezően le kellett építenie a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, az ILO munkajogi standardjait, valamint hozzá kellett járulnia a minimálbér csökkentéséhez – jóllehet ezt nem csak a szakszervezetek, hanem a vállalkozói szövetségek

is ellenezték. Az akkori, a „trojka” által választások nélkül a miniszterelnöki székbe ültetett Loukas Papadimos a parlament megkérdezése nélküli miniszterelnöki rendelet kiadásával felelt meg a „trojka” követeléseknek. A veszélyesnek tartott sztrájkok esetében a szükségállapot jogokat kell alkalmazni. „Megzsaroltak” – mondta az akkori munkaügyi miniszterasszony, Louka Katseli.

Loukas Papadimos legelőször a Federal Reserve Bank bostoni fiókjánál volt fő-közgazdász mielőtt 1994-ben a Görög Nemzeti Bank kormányzója lett. Ebben a funkciójában manőverezte be trükkösen Görögországot 2001-ben az euró-zónába a Goldman Sachs, J. P. Morgan és a svájci UBS (United Bank of Switzerland) közreműködésével. Ahogyan a Frankfurter Allgemeine Zeitung 2011. november 11-én írta, ezzel „a görög euró-csatlakozás csodált építőmestere” lett. Ezután az EKB alelnöke lett, majd 2011-ben alkotmányellenesen, a „trojka” kinevezésével lett miniszterelnök, annak érdekében, hogy végrehajtsa a „trojka” hitelfeltételeit.

Ellentétben a saját beállításával, az EKB – hasonlóan az IMF-hez – végülis politikai alapon cselekszik. 2014 vége, a Sziriza győzelme óta segíti a tőke kimenekítését. A választási sikerek óta az EKB már nem fogad el görög államkötvényt a hitelek biztosítékaként. Ehelyett 2015. február közepe óta csak rövidlejáratú szükséghitelt ad. Ennek az Emergency Liquidity Assistance (ELA) hitelnek a keretét lépésről lépésre növelik meg, jelenleg ez 71,8 milliárd eurót tesz ki. Ebből a vészkeretből a görög bankok a Nemzeti Bankjukon keresztül tudnak részesedni – de jelentősen nagyobb kamatok mellett. Ezek a hitelek elhúzzák a görög államcsőd folyamatát és még nagyobb eladósodáshoz vezetnek.

Hogy Görögországban emberek válnak munkanélkülivé, éhen halnak és ismeretlen betegségekben meghalnak, senkit nem érdekel. A cinikusok így érvelhetnek: a „békés” vízbefojtás, vagy ahogyan az amerikai kínzási technikában ismert ún. vízisielés, „waterboarding” – ezt Jannisz Varoufakis pénzügyminiszter „pénzügyi vízisielésnek” nevezi – még mindig jobb, mint az 1967-eshez hasonló katonai puccs. Akkor „a nyugati értékközösség”, a NATO „Prometeusz” terve alapján, katonailag győzte le Görögországban ademokráciát és helyette az ezredesek uralmát teremtette meg. Akkor ennek közvetlen kiváltó oka az volt, hogy félték a mérsékelt baloldaliak küszöbön álló győzelmétől. De a hasonló eszközök – lásd Ukrajna példáját – a népgazdaság és a lakosság többségének nagyhatalmi kisajátítására ma is rendelkezésre állnak.

Fordította: Kleinheincz Ferenc

További források a cikkhez:

A cikk eredetileg a junge Welt-ben jelent meg, 2015. április 21-én.

<https://www.jungewelt.de/2015/04-21/002.php?sstr=Financial|Waterboarding>

1 Jean Pisani-Ferry: Tim Geithner and Europe's phone number, kurzlink.de/Pisani-Ferry, letöltve: 2015.március 24-én

2 Jürgen Fitschen a »Supermacht EZB« filmben, amit Stefan Jäger és Julia Klüssendorf az ARD adón 2015. március 19-én mutatott be

3 Lásd a »Macht ohne Kontrolle – die Troika« című Harald Schumann és Arpad Bondy filmjét, amit az ARD 2015. március 3-án vetített.

Korrupció, spekuláció, gazdasági gondok Venezuelában

Ladan Cher

Mottó:

BOLIVAR FUERTE, SIN SUERTE

Bolívar erős, de nincs szerencséje

Az áruhiány Caracasban nem jelent üres polcokat. Az élelmiszerboltokban jobb híján olyan áruval tömnek meg a polcokat, amiből sok van. Persze, a szárvízrel plafonig teli kínálat nem tudja az áruhiányt elfedni. Cecilia Torres például órákat várt a tej és a mosószappan szállítására: „a barátommal azzal ugratjuk egymást, hogyan lehetne a szárvízből tejet varázsolni” – viccelődött a helyzettel Torres.

A kormány azt állítja, hogy a venezuelai áruhiányt a „boltosok összeesküvése” okozza. A kétségbeesett bolttulajdonosok, hogy kifogják a szelet a kormány készlethalmazást emlegető vádaskodása elől, arra kényszerülnek, hogy elfedjék az üres polcokat. A kormány szerint a kiskereskedők és a nagy importáló cégek azt kívánják elérni, hogy a lakosság mérge a kormány ellen forduljon – hasonlóan ahhoz, ahogy az az 1970-es években Chilében történt. (Maduro elnök szerint a magánszektor akkor az Allende kormánya ellen spekulált.) A „boltok összeesküvése” miatt Nicolas Maduro 2015 februárjában elrendelte, hogy a Dia al Dia kereskedelmi lánc 36 üzletébe kiszálljon a rendőrség. Ezt követően letartóztatták azokat a cégvezetőket, akikről feltételezték, hogy „élelmiszer-háborút indítottak a nép ellen”^[i].

Néhányan azonban elismerték, hogy az áruhiányt alapvetően az a gazdasági válság okozza, amely Venezuelát erősen sújtotta az utóbbi 15 évben. A 2013 márciusában elhunyt legendás államelnök Hugo Chavez volt tervezési minisztere, a marxista közgazdász Jorge Giordani, a sajtónak nyilatkozva elmondta: „Valójában, majdnem egész Latin-Amerika rajtunk nevet. Ha 40 fokos hőségben állapítjuk meg hogy a helyzet rossz, akkor nem érdemes a hőmérőt okolni... Szembe kell néznünk a válsággal, elvtársak!^[ii].” De a válság felismerése és nyilvános elismerése nem oldja meg a helyzetet. A valuták fekete kereskedelmének letörése viszont igenis elősegítené a válság megoldását.

„A bolívar mint fizetőeszköz annyira elveszítette az értékét, hogy ha egy egész talicskányit kidobnánk belőle a főtérre, akkor se szedné össze senki. Még Monopolyt sem érdemes játszani vele.” – siránkozik Andrés Redner kereskedő. A bolívert kétféleképpen lehet értékelni: a hivatalos árfolyamon és a feketepiaci árán. 2015 februárjában a kettő között harmincszoros volt a különbség!

Ezek után abban sincs semmi meglepő, hogy a vállalatok és a magánszemélyek a könnyű nyereségen spekulálnak. Dollárt szerezni hivatalos árfolyamon, és eladni a feketepiacon, sokkal nagyobb hasznot hoz, mint a hivatalos beváltás. Ráadásul, a hiánycikkek ára is gyorsan emelkedik, így az infláció az egyik legmagasabb a világon: évi 63 százalék! Februárban például, a nehezen beszerezhető óvszerért 4700 bolívert kellett fizetni, hivatalos árfolyamon kb. 755 dollárt, míg a feketepiacon ezért 25 dollárt kértek. Mindeközben a minimálbér úgy 4 900 bolívar, ami azt jelenti, hogy hivatalosan majdnem egy hónapig kell dolgozni egy doboz óvszerért.

Sok oka van tehát a dollár feketepiaci spekulációjának, de ehhez első lépésben dollárt kell szerezni, mégpedig a hivatalos árfolyamon. Franz von Bergen, a caracasi *El Nacional* ellenzéki lap oknyomozó újságírója írt arról a változatos módszerről, melyet a dollárban spekulálók használnak. Leírása szerint van a kisipari módszer, melyet a szegények, vagy középosztálybeliek alkalmaznak, amikor itt-ott turisták pénzét váltják be, vagy eladják a

külföldi utazáshoz járó turisztikai célú dollár keretüket. És persze vannak a nagybani játékosok, a nagy import cégek, a magas rangú hivatalnokok, akik hozzáférnek a hivatalos valutaügynökségekhez. Ők már óriási összegeket mozgatnak meg. Mindezek a módszerek természetesen a kormány bonyolult, zűrzavaros valutafelügyeletének megkerülésével működnek. A spekulánsok igyekeznek kijátszani a kormány által kialakított, és a bűjőcskára mindig frissen reagáló ellenőrzési labirintust.

Venezuelában a valutához jutás egyetlen törvényes útja a Külkereskedelmi Központon, a CENCOEX-en át oldható meg. A CENCOEX rögzített árfolyamon váltja át a bolivart, melynek több árfolyama van, attól függően, hogy mire használják a pénzeszközt. Amennyiben például a vállalat alapvető élelmiszert vagy gyógyszereket gyárt, akkor a legalacsonyabb árfolyamon, 6,3 bolivarért jut egy dollárhoz.

A kormány pénzpolitikája azonban állandóan változik. Az utolsó változás, 2015. februárjában, jelentős leértékelést hozott. A 6,3 bolivar egy dollárért beváltási arány nem maradt fenn, csak néhány importtermék esetében, míg az utazóknak 12 bolivart kell kifizetniük. Új, úgynevezett Simadi modellre építő szabad árfolyam rendszert vezettek be, amely 170 bolivarral indul. A kormány e rendszer bevezetésével azt reméli, hogy képes lesz kiapasztani a devizák feketekereskedelmét. Ez eddig nem hozott eredményt, a feketepiac virul, és 190 bolivaron váltják a dollárt. Az új rendszer csak egy kísérlet a különböző egyéb rendszerek sorában, amellyel a kormány az inflációt és a feketepiacot próbálta letörni, de annyira összetett és komplikált, hogy feltehetően nem lesz eredményes. Henkel Garcia, a Caracasban székelő Econometrica elemző cég közgazdásza szerint: „amíg a bolivar túlértékelt, addig mindig lesz spekuláció.”

A turizmus is a feketepiacot táplálja

A CENCOEX készpénzben vagy hitelkártyán csak külföldi utazáshoz biztosított, meghatározott összegű dollárt engedélyez, kizárólag hivatalos árfolyamon. Az összeg nagysága függ a célországtól, vagy az adott utazás időtartamától. Például egy 7 napos kubai utazáshoz 3 000 dollárt lehet megvásárolni a hivatalos 12 bolivar/dollár árfolyamon, míg egy Miami-ba tervezett úthoz 700 összeget engedélyeznek. Így, a turista megteheti, hogy az úti ellátmányát szabadsága ideje alatt nem költi el, hanem visszaviszi Venezuelába, és a feketepiacon nyereséggel eladja. Egy caracasi diák így mesélte el legutóbb a „valuta-turista” tapasztalatát: „Amikor múlt évben Mexikóba utaztam, 300 dollárt kaptam, ami mai árfolyamon kb. 55 000 bolivar. Ez majdnem egy éves keresetnek felel meg, ezért nem meglepő, hogy sokan élnek ezzel a lehetőséggel[[iii](#)].”

Az online vásárlásokra engedélyezett összegekkel hasonló módon visszaéltek, éppen ezért gyorsan megszüntették. A CENCOEX a visszaélésekről készített jelentések hatására 2006-ban lecsökkentette a 3 000 dolláros keretet a mai 300 dollárra. Az online vásárlási jogok összegyűjtésére és felhasználására egész kis ügynökségek jöttek létre. Ez a mesterkedés egyszerűbben működött, mint a valuta-turizmus, hiszen nem igényelt utazást. Egy caracasi bankár így szemléltette a folyamatot: „Ha mondjuk egy panamai barátod nyitott egy honlapot egy internetes bolttal, akkor nyélbe üthetél egy fiktív vásárlást. Kiküldheted a dollárokat a barátodnak, aki levonta a jutalékát, és a maradék dollárt eladhattad a feketepiacon. Lényegében a kormány évente dollármilliókat fizetett ki azért, hogy színlelt online vásárlásokat finanszírozzon[[iv](#)].”

A kormány oly módon próbálta a lyukakat betömni, hogy csökkentette az ellátmányt. 2014-ben például felfüggesztette az állampolgárok jogát, hogy dollárt utaljanak a columbiai rokonaiknak, mivel ezt is arra használták fel, hogy a dollárt újra eladják feketén Venezuelában[[v](#)]. Köztudott, hogy minden szigorítás után maradnak kiskapuk: a lakossági feketepiac a kormány minden igyekezete ellenére továbbra is aktívan működik.

Ezek a kis trükkök azonban még mindig csak enyhe kihágásnak nevezhetők, ha arra gondolunk, hogy a magas beosztású köztisztviselők és az óriásvállalatok dollármilliókat loptak össze. A probléma nagyságát jelzi a venezuelai devizakiutalási hivatal 2013-as korrupciós botránya, amikor maga a hivatal utalt ki dollárt a vele

cinkosan összejátszó nagyvállalatoknak. Az ügy feltárása után kiderült: az engedélyezett devizakiutalások harmada fantom cégekhez ment. A központi bank akkori elnöke, Edmée Bétencourt asszony szerint ez a család elérhette az évi 20 milliárd dollárt, vagyis a bruttó hazai termék (GDP) 4 százalékát[[vi](#)].

Korruptak az állami szervek is

A CADIVI vizsgálat során kiderült: a dollárcsalást kétféle módszerrel valósították meg. Az egyik a túlárazás módszere, a másik a levélláda vállalatok alapítása. Az előbbinél úgy tettek szert dollárnyereségre, hogy a vállalati működési költségeket jóval magasabbnak tüntették fel, és a magasabb összeget a kormánnyal elszámoltatták. Ennél ellentmondásosabb volt a levélláda cégek alapítása. Ezeket a vállalkozásokat kifejezetten azért hoztak létre, hogy a csalással megszerzett dollárt a kormánytól inkasszálhassák. Jessica Grisanti elemző közgazdász véleménye szerint a gazdaság még ma is megérzi a CADIVI veszteségek hatását. „Milliárdok úsztak el, miközben az alacsony olajárak miatt kisebb lett az ország bevétele, ezért dollárszűke alakult ki. Ma az összes vállalat, amelynek dollárra van szüksége, viseli ezt a veszteséget” – jelentette ki Grisanti.

Egy caracasi nyersgumi importot feldolgozó vállalkozó így magyarázta el a helyzetét: „Mindenki azt hiszi, hogy az importálók megfogták az isten lábát, pedig épp fordítva. Kifejezetten nehéz most dolgoznunk, főleg ha betartjuk az előírásokat. A dollár kiutalásunk alig elég a szükséges árumennyiség kifizetésére.”

Marad tehát a magas rangú állami tisztségviselők megvesztegetése. Egy neve elhallgatását kérő köztisztviselő, így írta le a korrumpálás egyik módját: képzeljünk el egy kormányhivatalt, ahova befolyik az olaj exportból származó dollár bevételek egy része. Képzeljük el, hogy az alapot kezelő személynek az a feladata, hogy nyilvántartásba vegye 100 dollár bevételét. Elég, ha 650 bolivar bevételt tüntet fel hivatalos árfolyamon, és máris képes a feketepiaci különbözetet, vagyis 17 000 bolivart zsebre vágni.

Februárban Maduro elnök bejelentette, hogy felszabadítják az árfolyamokat és a devizaellenőrzést, hogy kihúzzák a szőnyeget a csalók lába alól. A botrányok és a széles nyilvánosság előtt lefolytatott jogi fellépések nagy szigorúságot ígértek, de a valóságban a büntetések nem voltak következetesek. A korrupció ellenes fellépés gyakran inkább abban merült ki, hogy hellyel-közzel nyilvánosan megszegényítették az elkövetőket. A mélyreható és következetes bűnüldözés többnyire elmaradt. A magasrangú elkövetőkkel és a hallgatolagos cinkosokkal, már csak azért sem tudott elég hatékonyan szembe szállni Maduro elnök, mert a politikáját támogató körökben is voltak a fekete bárányok. Ráadásul Maduro személyes hitele és népszerűsége kisebb, mint Hugo Chavez elnöké volt.

Caracas már 1983-ban is létrehozott egy deviza hivatalt, amelynek a többes árfolyamrendszer kezelése volt a feladata, és ezzel összefüggésben az importhelyettesítési iparfejlesztés, illetve a prioritást élvező lakossági fogyasztás segítése. „A hivatal nagyon hamar belesüllyedt a teljes korrupcióba, és 6 éves létezése alatt valószínűleg az ország történetének legkorruptabb intézménye lett. Ezek után nem meglepő, hogy az állam által rábízott feladatokat nem volt képes megvalósítani” – meséli Steve Ellner elemző közgazdász. Ez a katasztrofális tapasztalat egyben kiváló érveket adott a neoliberális közgazdászoknak, miszerint nincs is más megoldás, mint lebontani a devizasabályozást, majd deregulálni az egész gazdaságot.

Henkel Garcia, az Econometrica elemző cég közgazdásza így foglalta össze a helyzetet: „A korrupció nem Hugo Chavez rendszerével jelent meg Venezuelában. Nincs olyan fejlődési modellünk, amely függetlenül a gazdaságunkat az olajexporttól. Nincs komoly és hiteles gazdasági modellünk a jövő gazdaságára. Na, ez az igazi nagy gondunk!”

---

[i] A kormány februárban például elrendelte a Dia al Dia, egy jelentős bolthálózat 36 egységének államosítását.

<http://www.eluniversal.com/economia/150202/maduro-ordena-la-ocupacion-de-los-36-practimercados-dia-a-dia> és <http://panorama.com.ve/portal/app/push/noticia139139.php>

[ii] <http://www.reuters.com/article/2015/02/03/us-venezuela-giordani-idUSKBN0L71KV20150203>

[iii] Travel dollars story <http://www.miamiherald.com/news/nation-world/world/americas/venezuela/article1928218.html>

[iv] <https://www.google.com/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=estafas%20con%20cupos%20cadivi> <http://www.newsweek.com/2014/01/24/bucks-dont-stop-here-245086.html>; <https://www.facebook.com/pages/Vendo-y-compro-cupo-de-dolares-Cadivi-en-Venezuela/334568113228080>

[v] Aki utalni akart, az bolíviában kellett lebonyolítsa.

[vi] <http://www.reuters.com/article/2013/12/12/USA-Venezuela-gazdasaga-idUSBRE9BB0T820131212>

Fegyverkereskedelem Németországban

Philippe Leymarie

Közismert, bár nem verik nagyobbra, hogy a német gazdasági hatalom a fegyverexport ágazatban is jelen van. A Rajna túlsópartján komoly vitákra ad okot a fegyverkereskedelemmel kapcsolatos régi tabuk felszámolása...

„Szégyen, hogy Németország az egyik legnagyobb fegyverexportáló országgá vált” – jelentette ki ez év januárjában az ország gazdasági minisztere, Sigmar Gabriel[i]. 2014-ben a Szövetségi Köztársaság a dobogó harmadik lépcsőjén állt. Az első az USA, mely a világ fegyverpiacának 31 százalékát, és Oroszország, mely a piac 27 százalékát birtokolta – épp megelőzve Kínát és Franciaországot (5-5 százalék körül)[ii].

Sigmar Gabriel álláspontja elüt Angela Merkel kancellár és Joachim Gauck államelnök véleményétől. Az utóbbi nem szalaszt el egyetlen alkalmat sem, hogy kifejtse: fontos, hogy Németország a gazdasági erejének megfelelően vállaljon felelősséget a nemzetközi kérdésekben. Az ország csak így lehet gyors, határozott és következetes a békefenntartó tevékenységben és a konfliktus elhárító műveletekben[iii]. „Nem szabad, hogy a múltért érzett büntudatra hivatkozva honfitársaink becsukják a szemüket” – mondta Joachim Gauck. Az emberi jogok védelme „igenis gyakran megköveteli, hogy fegyvert ragadjunk”. Ez utóbbi kijelentése miatt a baloldali radikális Die Linke „szégyenteljes háborús uszítónak” nevezte az államelnököt[iv]. Németországon kívül viszont egyesek nagy örömmel fogadták Gauck ilyen állásfoglalásait, hiszen sokakat irritál, hogy Berlin a NATO-ra, vagy az igencsak vérszegény „Európai Védelmi Rendszerre” hárítja át a védelem felelősségét és költségét.

A Szociáldemokrata Párt elnöke, Sigmar Gabriel folytatója és örököse a háború utáni Németország pacifista hagyományainak. Berlin nem csatlakozott 2003-ban az Irak ellenes amerikai koalícióhoz, sem pedig a francia-brit csapatok 2011-es Líbia elleni fellépéséhez. Viszont csatlakoztak a NATO oldalán az afganisztáni hadjáratokhoz, ahol 57 német katona halt meg. Komoly felelősségük volt az észak-afganisztáni Kunduzban többségükben civil áldozatokat követelő bombázásban, 2009 szeptemberében[v]. A 2013. szeptemberi parlamenti választási kampány során a miniszter – aki ma is befolyásos tagja a jelenleg hatalmon lévő koalíciónak – megígérte, hogy korlátozni fogja a fegyverexportot. Megítélése szerint elődei nem figyeltek eléggé oda a harmadik világbeli országokkal (pl. Algériával, Szaúd-Arábiával, Indonéziával) kötött export megállapodásokra. 2014-ben például a német export több mint a fele ezekbe az országokba ment.

Amikor Sigmar Gabriel megkapta a Gazdasági Minisztérium vezetését és így meghatározó szerepe lett a fegyverexport engedélyezésben, a szociáldemokrata politikus állta a szavát. Korlátozó álláspontot képviselt a Szövetségi Biztonsági Tanácsban, a fegyverexportról döntő magas szintű testületben[vi] is. Így tehát Sigmar Gabriel hozzájárult ahhoz, hogy a 2014-ben kiadott fegyver eladási engedélyek (6,5 milliárd euró értékben) 22 százalékkal csökkentek a 2013-as értékhez képest. Több Szaúd-Arábiába irányuló szállítást felfüggesztetett, megakadályozta a MBDA francia cégnek szállított, és Katarnak szánt Milánó ER rakétákkal való üzletelést, majd páncélozott járművek alvázának eladását késleltette Libanonba. Ez utóbbi bizniszt a szaúdiak finanszírozták, és a francia Nexter cégen keresztül bonyolították. A Franciaországba irányuló exportok vétőjét viszont csak idén januárban szüntette meg. Akkor, amikor már több francia és német ipari cégtől, de francia miniszteri szintről is erős nyomást gyakoroltak rá. A szélesen értelmezett védelmi szektor a Rajna mindkét oldalán százezer főt foglalkoztat. A dinamikusan fejlődő üzletág éves forgalma átlagosan húsz milliárd euró, melynek kb. egyharmada megy exportra. Míg a németországi iparban 2005 és 2011 között átlagosan 0,9 százalékkal nőtt a foglalkoztatás, addig a hadiágazatban 4 százalékkal. A havi átlagos bér is figyelemre méltó: bruttó 5 000 euró [vii].

A fegyverexport csökkenése miatt elmaradt haszon ellensúlyozására a kormány azt tervezi, hogy az iparágat megnyitja az európai partnerekkel való együttműködés előtt. Júliusra például tervbe vettek egy erősen vitatott fúziót: a páncélozott járművekkel foglalkozó német KMW, és a francia Nexter egybeolvadását. De tervezik a nemzeti hadsereg, a referencia-kliensnek számító Bundeswehr megrendeléseinek erőteljes növekedését is.

Ugyanakkor Angela Merkel és szociáldemokrata partnerei elutasítják a védelmi kiadások növekedését, hiszen azok már jelenleg is magasabbak mint Franciaországé. A németek kiadásai 2014-ben 32,4 milliárd euróra rúgtak, míg a franciáké 31,5 milliárd euróra. Ugyanakkor a védelmi szektor alkalmazottainak száma Németországban 171 ezer volt, míg Franciaországban 213 ezer. De nem csak létszámban, harci képességben is messze elmaradnak a franciáktól. A 2015-ös költségvetésbe csak egy nagyon kicsi növekedést terveztek be (32,97 milliárd eurót), mely alig haladta meg a bruttó hazai termék (GDP) 1 százalékát. Ezzel messze elmaradnak a NATO által javasolt 2 százaléktól. (A francia arány 1,6 százalék). Emellett a Bundeswehr a saját költségvetéséből alig 16 százalékot fordít az eszközök megújítására. (Ez a francia oldalon 25 százalék.) Költségvetésük nagy részét alapvetően a személyi kiadásokra fordítják. Finanszírozzák például a heti 40 órás munkaidőre való átállást (korábban 46 volt), valamint a bérek és nyugdíjak növelését, de komoly összegeket fordítanak a szolgálatellátás összehangolására, és a kaszárnyák felújítására is.

Berlinben kiverte a biztosítékot az-az elképzelés, hogy Németország vegyen részt – hacsak indirekten is – a nemzetközi harci cselekmények támogatásában. 2014 szeptemberében a Merkel kancellár kérésére összegyűlt parlament szabad utat adott az iraki Kurdisztánban harcoló tízezer katona felfegyverzésére. A terepen első vonalban harcoló pesmergáknak szinte azonnal megkezdték a fegyverszállítást, akik Milánó típusú rakétákat, kilövő állomásokat, sorozatvetőket, gépfegyvereket, nyolcezer HK G3 géppisztolyt, ugyanannyi géppuskát, gránátot és golyóálló mellényt kaptak. Eközben a Bundeswehr száz instruktora utazott le diszkréten a helyszínre. Ezekkel a támogatásokkal próbálták ellensúlyozni a harcokban való közvetlen részvétel hiányát. Az Irakban és Szíriában már szeptemberben megkezdődött Iszlám Állam elleni légitámadásokban ugyanis a német állam nem vett részt. A támogatással mégis megtörték a második világháború óta fennálló tabut: Németország nem ad el fegyvereket háborúban álló feleknek, főleg akkor nem, ha az-az ország nem tagja a NATO-nak, vagy az Európai Uniónak.

Január közepén a parlament jogi szakértői megállapították, hogy Irakban az Iszlám Állam elleni német beavatkozás valószínűleg „Alkotmány ellenes”. Az Alaptörvény elvileg nem engedélyezi a Bundeswehr külföldi bevetését, kivéve ha Németország maga is tagja egy állandó jellegű „kollektív védelmi rendszernek”. (Az Egyesült Államok által létrehozott koalíció nem tartozik ebbe a kategóriába.) A kormány és a parlament jogi szakértőinek így nagyon gyorsan ki kellett dolgozniuk egy olyan jogi formulát, amely biztosította a szállítások folyamatos fenntartását.

Ursula von der Leyen védelmi miniszter kezdeményezésére február közepén megkezdték „tabuk és merev forgatókönyv nélkül” az új védelmi rendszer fehér könyvének kidolgozását. Ez valószínűleg alapjaiban változtatja majd meg a fegyvergyártás és a fegyverexport sokak által zavarosnak ítélt politikáját. Négy nagyobb konferencián, egy képviselőket, szakembereket és civil polgárokat egybegyűjtő tanácskozáson tárgyalják újra a kényes kérdéseket, így a kiberháború kihívásait, az terrorizmus ellenes fellépést, az Európai védelmi rendszer és a NATO átcsoportosításának problémáit, az Oroszországgal zajló párbeszédet, a Luftwaffe drónokkal való felszerelését. A hadsereg parlamenti biztosa elismerte, hogy a „fegyverrendszerek karbantartása nehézkes” főleg a légierőknél, ahol 2014-ben az eszközök hiánya rekordot ért el [\[viii\]](#).

A szociáldemokraták attól tartanak, hogy a feszült nemzetközi helyzetben e kérdések megvitatása legitimálja majd a védelmi költségek növelését. A zöldek a maguk részéről a hadiipar súlya miatt aggódnak, míg a Die Linke a külföldi bevetések költségeit sokallja [\[ix\]](#). Ursula von der Leyen miniszter asszony az ukrán konfliktusra hivatkozva próbálja fékezni a Bundeswehr reformterveinek megvalósítását, amelyek a már a

hidegháború alatt is szolgált több száz páncélozott jármű leselejtezését tervezték. Esetleg ezek kapnak majd új feladatokat?

A szerző újságíró, és megköszöni Eva Spiekermann-nek, a cikk megírását szolgáló adatok összegyűjtését.

Fordította: Morva Judit

---

[i] *Stern*, Hamburg, 2014. január 29.

[ii] A 2010-2014-es évek átlaga. Siemon T. Wezeman és Pieter D. Wezeman: Trends in international arms transfers [Nemzetközi fegyver áramlás tendenciája], Stockholm International Peace Research Institute (Sipri), 2015. március

[iii] Biztonsági konferencia, München, 2014. január 31.

[iv] *Le Monde*, 2014. augusztus 2.

[v] Philippe Leymarie: Mais que fait donc l'Allemagne en Afghanistan ? [Na de mit keres Németország Afganisztánban?], *Le Monde diplomatique*, 2011. február

[vi] A mindenkori kormány illetékes minisztereiből álló, a kormánynál szűkebb összetételű testület, mely a fegyverexport szerződésekről dönt. Magát az engedélyt a mindenkori gazdasági miniszter, jelenleg a szociáldemokrata alkancellár Sigmar Gabriel adja ki.

[vii] A Wifor Intézet tanulmánya szerint, mely 2012-ben jelent meg: www.wifor.de

[viii] *Der Spiegel*, Berlin, 2014. augusztus 25.

[ix] *Die Tageszeitung*, Berlin, 2015. március 9.

Egy egyezmény, ami megnyitja a lehetőségeket Iránban

Shervin Ahmadi

Az iráni atomprogramról szóló egyezmény megkötése mindenekelőtt győzelmet jelent Teheránnak. Természetesen a rezsimnek engednie kellett bizonyos kérdésekben, amelyekről korábban azt állította, hogy nem lehetnek kompromisszum tárgyai, mint a centrifugák száma és az uránium dúsításának mértéke. Cserébe azonban megkapja a Nyugat, és főleg az Egyesült Államok elismert partnerének státuszát.

Az iszlám köztársaság ez által új együttműködési távlatokat tervezhet tegnapi bírálóival, elsősorban gazdasági téren, majd talán hosszú távon politikai és katonai téren is. Bár még nincs minden lejátszva – jelentős különbségek vannak a lausanne-i egyezmény értelmezésében, különösen a szankciók feloldásának ütemezésére – jelenleg így állnak a tárgyalások.

Ellentétben azzal, amire számítani lehetett, az átmeneti egyezmény nem váltott ki nagy eufóriát az iráni vezetőknél. Bár nem titkolták meglepedettségüket, visszafogottan reagáltak. A forradalmi gárdák parancsnokaitól az államfőig, beleértve Ali Laridzsanit a parlament elnökét, a főbb állami vezetők tisztelettel emlegették a tárgyaló feleket. A legfelső vezető, Ali Khamenei elég későn foglalt állást, úgy értékelve, hogy „a lausanne-i szöveg nem garantál egyértelműen egy végső megegyezést” és hogy az irániaknak „nincs okuk lelkesedni vagy ünnepelni”.

Szavai egyfajta figyelmeztetésként hangzanak. De nem szabad elfelejteni, hogy ő maga is hozzájárult ehhez az eredményhez, lehetővé téve az iráni tárgyalóknak, hogy engedményeket tegyenek. Végül is csak a rezsim legkeményebb frakciói, amelyek Mahmud Ahmadinedzsad volt elnökhöz állnak közel és egy „nyugtalanoknak” (Delvapassan) nevezett mozgalom körül csoportosulnak, fejezték ki ellenérzésüket a megállapodással kapcsolatban, mert szerintük az nem védi megfelelően a nemzeti érdeket.

Az értelmiségiek elkötelezték magukat

A lakosság egységesen Hasszán Rohani elnök mellett áll. A lausanne-i tárgyalások kimenetele megerősítette a kulturális szféra több ismert személyiségének a helyzetét is, akik nyíltan támogatták a tárgyaló küldöttséget. 2014 novemberében hat filmrendező, köztük Abbasz Kiarosztami, Asgar Farhadi és Raksan Bani-Etemad, kampányt indított a következő témában: „Nincs rosszabb megegyezés annál, hogy nincs megegyezés”. Harminc év óta első alkalommal fordult elő, hogy értelmiségiek ilyen határozottan és pozitív módon kötelezték el magukat az iszlám köztársaság ügyeiben. Ugyanekkor Szaúd-Arábia és Izrael abbeli manőverei, hogy kisiklassák a lausanne-i tárgyalásokat, hozzájárultak a nemzeti érzés, hogy azt ne mondjam, a nacionalizmus felélesztéséhez.

Szükségtelen becsapni magunkat, mindazonáltal egy megállapodás megkötése nem csillapítja az országban uralkodó türelmetlenség érzését. A gazdasági helyzet nagyon nehéz maradt, és még ha a kormány be is jelentette, hogy ellenőrzés alatt tartja az inflációt, az irániaknak elégük van az áremelkedésekből. Az elégedetlenség nő és gyakoribbá váltak a sztrájkok, főleg az autóiparban és a közoktatásban.

Egyébiránt a Nyugathoz való közeledés újabb geopolitikai kihívást jelent Irán számára. A tárgyalások megmutatták az ország bölcsességét külpolitikája ügyében. Számos szomszédjával ellentétben sikeres regionális és nemzetközi stratégiát alakított ki, ami összefügg a Kína szomszédságától Afganisztán északi részén át a

Földközi-tengerig terjedő[1] befolyási övezetet kialakításával. De hogyan tudja majd tovább kezelni ezt az erődítményt anélkül, hogy súrlódásokat provokálna nyugati tárgyalópartnereivel? Ha Libanonról, Irakról, Szíriáról vagy Jemenről van szó, Teheránnak idővel alkalmazkodnia kell külpolitikájával, hogy ne sodorja veszélybe a lausanne-i megállapodást, még ha diplomatái előrelátóan biztosították is, hogy a nukleáris dossziét elkülönítik más kényes – mint például Izrael elismerésének – kérdéstől.

A kínai modell lesz elfogadott?

Továbbra is kérdés, hogy ez az előrelépés hozzájárul-e a rendszer belső fejlődéséhez. A rossz menedzselés, amelytől az ország szenved, szorosan kapcsolódik az iráni hatalom történetéhez, sőt természetéhez, amelyet különböző áramlatok együttélése jellemez, amelyek egyike sem tudta kiszorítani a másikat[2]. Ez kétségtelenül bizonyos előnyt jelentett az iszlám köztársaság első éveiben, mostantól azonban mozdulatlanossági tényezővé vált, abban a tekintetben, hogy minden változás széles egyetértést kívánna a vezető körökben.

A legutóbbi harminc év mély változásai társadalmi kérdésekben állandó feszültséget teremtettek a lakossággal. A rezsim egyre nehezebben kezeli az iszlám hatalom megjelenési formája és egy modern, erősen urbanizált társadalom fejlődése között feszülő[3] ellentmondást. Annak ellenére, hogy Rohani már az első fordulóban győzött a 2013. júniusi elnökválasztáson, nem kérdőjelezi meg a fennálló rendszert. Az Ahmadinedzsád elnökségének nyolc éve alatt súlyosan széttöredezett államapparátus helyreállításán kívül a Nyugattal fennálló kapcsolatok normalizálása és országa elszigeteltségének megszüntetése a fő feladata.

Feltételezve, hogy az iráni vezetőknek, – amennyiben megnyugtatónak értékelik, hogy már nem kell közvetlenül konfrontálódniuk az Egyesült Államokkal és Európával, és így a változások mellett döntenek – meg kellene határozniuk egy követendő modellt. Mivel a reformisták „Gorbacsov-típusú” politikai nyitásának terve kudarcot vallott, ma a politikailag zárt és gazdaságilag liberális kínai modell tűnik elfogadottnak a vezetők körében. De az ipari kapitalizmus megjelenése Iránban továbbra is nagyon bizonytalan, mert a gazdaság kevésbé diverzifikált, nagyban függ az olajjövödelmektől. Mi több, az iráni piac meghirdetett nyitása sem erősíti majd az ipart és ugyanolyan helyzet kialakulásának a veszélyével jár, mint számos olajtermelő országban: létrejön egy járadékos kapitalizmus, amely a nagy transznacionális társaságok helytartójának szerepét játssza el. Sok szempontból a változás útja Iránban még nagyon hosszú lesz.

*A szerző, a *Le Monde diplomatique* farszi nyelvű kiadásának felelőse.

Fordította: Hrabák András

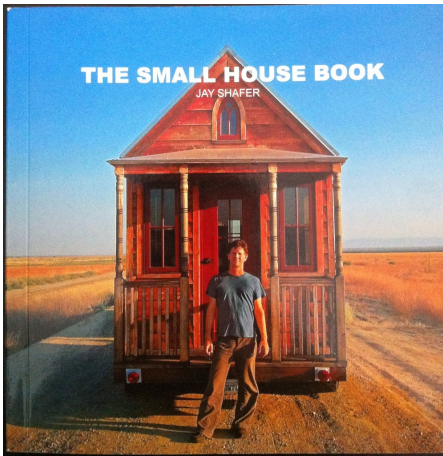
[1] Shervin Ahmadi: Le monde selon Téhéran [Teherán szerint a világ], *Le Monde diplomatique*, 2014. január. <http://www.magyardiplo.hu/index.php/archivum/2014-1-12/167-2014-január/1444-teheran-szerint-a-vilag>

[2] Sharareh Omidvar: Fraktionen und Koalitionen [Frakciók és koalíciók], *Le Monde diplomatique*, német kiadás, 2009. július.

[3] Shervin Ahmadi : Le pouvoir iranien perd la main sur les medias [Az iráni hatalom elveszti a média feletti ellenőrzést], *Le Monde diplomatique*, 2011. július. <http://www.monde-diplomatique.fr/2011/07/AHMADI/20754>

A klausztrofília határa

Mona Chollet

Jay Shafer 2007-ben vált népszerűvé az amerikai nagyközönség előtt, amikor Oprah Winfrey televíziós műsora megismertette a nézőkkel a *mikroház* fogalmát. Abban az időben egy kilenc négyzetméteres, nyeregtetős, fedett bejáratú, zseniális ötletekkel zsúfolt, kerekre szerelt házikóban élt kint a szabadban. Világos faszerkezet, a galérián lévő ágyon hófehér dunna: az egyszerű design rusztikus eleganciát kölcsönzött a házikó belsejének. Még egy kandallót is sikerült besuvasztania.

Shafer tíz év alatt szülőhazájától, Iowától Kaliforniáig három olyan mikroházban is élt, amelyet saját kezűleg tervezett és épített meg. Miután 2002-ben megalapította a Small House Society-t (a Mikroház Társaságot), elindított egy vállalkozást, amelynek célja olyan, az övéhez hasonló házak tervezése volt, amelyek ára nem haladta meg a 30.000 dollárt.

Az elképzelésben minden benne volt a sikerhez: megoldást nyújtott a lakhatás és az ingatlantulajdon problémáira egy olyan Amerikában, amelyet a törleszthetetlen lakáshitelek éppen a katasztrófa felé sodortak, s mindeközben egy egyszerűbb, kiegyensúlyozottabb, környezetkímélőbb életmódot hirdetett. Shafer szerint a szűk tér jelenti az „igazi luxust”: mivel a ház nem emészti fel a jövedelmünk nagy részét és a takarítás sem rabolja el az időnket, így végre azokkal a dolgokkal foglalkozhatunk, amelyeket „igazán szeretünk csinálni” [i].

Az új ingatlanok átlagosan kétszáztizennyolc négyzetmétereseek

A mértékletesség követői nincsenek híján a meggyőző érveknek. Shafer arra hívja fel a figyelmet, hogy miközben az Egyesült Államokban 1950 és 2000 között az átlagos háztartás mérete egyre kisebb lett, az újonnan átadott ingatlanok területe több mint kétszeresére nőtt, azaz kétszáztizennyolc négyzetméterre, ami négyszerese a nemzetközi átlagnak [ii]. Shafer egy háromszázhetven négyzetméteres házban nőtt fel, amely szülei számára a sikeres életet szimbolizálta. Azonban a ház egyes helyiségeit, mint például az étkezőt, szinte sohasem használták. „Az emberek, amellet, hogy szeretnek olcsón sokat enni, arra törekszenek, hogy minél olcsóbban minél nagyobb házat vegyenek” – jegyzi meg Shafer fanyarul. [iii]

Számos amerikai államban törvényileg szabályozzák az ingatlanok minimum területét, ami ügyeskedésre kényszeríti a mikroház-tulajdonosokat: építményeikre kerekeket szerelnek, nem azért, mintha utazni akarnának, hanem mert így ideiglenes lakhelynek számít, amelyre más szabályozás vonatkozik. Shafer elítéli ezeket a szabályozásokat, hiszen amellet, hogy a lakásárak már így is megfizethetetlenek, akadályozzák, hogy az utcán élő emberek tömegei otthonhoz juthassanak. Shafer néhány szellemi követője úgy gondolta, hogy a mikroházzal végre sikerült megoldást találni a hajléktalanok lakhatási problémáira. Wisconsinban az Occupy Madison mozgalom (az Occupy Wall Street helyi változata) önkéntesei 2014 novemberében az adományoknak köszönhetően kilenc újrahasznosított fából készült mikroházat építettek fel. Texasban, Kaliforniában és Oregonban hasonló mikroházfalvak születtek, amelyek a hajléktalanok „sátortáborait” hivatottak felváltani masszívabb formában: a lakóegységeket a közös konyha és a vizesblokk köré építették fel. [iv] Egy kaliforniai művész pedig egy olyan 100 dolláros kunyhót álmodott meg, amely a megtévesztésig hasonlít egy kutyaházra. [v]

Shafer „klausztrófilnek” vallja magát, és az, akinek volt gyerekkorában kis házikója, érti, hogy mire gondol. Vitathatatlan, hogy a kis tereknek van bizonyos varázsuk. A menedék, a búvóhely archetípusának felelnek meg, ahol a falak amennyire csak lehet, megközelítik a test határait. Egy olyan társadalomban, amely egyfolytában felesleges szükségleteket próbál ránk erőltetni, mámorító büszkeség önti el az embert, ha a kevesebb is beéri. Másrészt a lakhely apró mérete játékos, kalandos dimenziókat tár fel, olyan, mintha az ember újra gyerekkorának babaházába csöppent volna.

Ugyanakkor szem előtt kell tartanunk, hogy ha huzamosabb ideig tartózkodunk szűkös térben, az fáradsághoz, kimerültséghez, frusztrációkhoz vezethet. Egy idő után megelégszik az ember, hogy ha nem akarja beverni a fejét a plafonba, akkor behúzott fejjel kell felmászni este a manzárdos galériára vagy, hogy könyökét szorosan testéhez szorítva kell tusolnia. Ha ketten vagy még többen élnek így együtt, néha kedve támadhat az embernek, hogy az ajtót magára csukva egy óracskát egyedül töltsön – és ha lehet, nem a wc-n. Amennyiben hajléktalan családok elhelyezéséről van szó, inkább a „Jobb napok házát” ajánlanánk: ez egy ötvenhét négyzetméteres, előgyártott faelemekből álló szerkezet, amelyet 1956-ban Pierre abbé[[vi](#)] megrendelésére tervezett Jean Prouvé francia építész, azonban a prototípust végül sohasem engedélyezték.

Kérdéses azonban, hogy az ötlet nem visszafelé sül-e el, s az apró tér „ötletes” hintaja nem változik-e vissza a rossz lakhatási körülmények tökhintójává. 2013 januárjában Michael Bloomberg, az akkori New York-i polgármester bejelentette egy huszonháromtől harmincnégy négyzetméteres nagyságú lakásokból álló, párok és egyszülős családok beköltözésére alkalmas mikrolakás-telep megépítését, amelynek átadását 2015 őszére tervezik. Az építési projekt alapgondolata az, hogy nagy ablakok, balkonok és közös terek (teraszok, mosodák, edzőtermek) kialakításával minimálisra csökkentsék a szorongásérzetet. A szakemberek ugyanakkor arra figyelmeztetnek, hogy a sokak számára elérhetetlen lakásárakra adott effajta válasz csak illúziókat kelt és veszélyeket hordozhat magában. Egyikük úgy véli, hogy ez a konstrukció „fantasztikus” a huszonéveseknek, azonban a népesség más korcsoportjai számára teljességgel alkalmatlan. Képzeljük csak el, milyen rosszul érezhetik magukat a lakók, amikor esténként csak szűkös lakóegységükben és a szomszédoktól túlszűfolt közös helyiségekben tartózkodhatnak. Ezek a helyzetek – figyelmeztet a szakember – növelik az otthon elkövetett erőszak és a függőségek kialakulásának kockázatát. Ezenfelül az összecsukható ágyak és asztalok elpakolása plusz napi feladatot ró a lakókra, ami egy idő után kellemetlenné válik: a lakók felhagynak a folyamatos rendezkedéssel és csak egy még kényelmetlenebb környezet alakul ki. A gyerekek koncentrációzavaroktól szenvednek majd, ami hátráltatja őket iskolai előmenetelükben. Végül pedig az, hogy a lakók nem tudnak barátokat fogadni, tönkreteszi szociális és szerelmi életüket.[[vii](#)]

Lehet-e a végletekig alkalmazkodni?

Persze fontos, hogy vannak olyan emberek, akik leleményes ötletekkel képesek kijátszani a rendszert és módot találnak arra, hogy elbújjanak előle. De elodázhatsz-e a végtelenségig, hogy szembenézzünk a rendszerrel? Meddig lehet fenntartani a kényszerből elviselt állapothoz való végletekig vitt alkalmazkodást? Amikor Shafer azt mondja, hogy a mikroház előnye az, hogy nem emészti fel az ember jövedelmét, tulajdonképpen beismeri, hogy napjaink Amerikájában a lakhatási költségek megfizethetetlenek. Egyfajta természeti törvényt alkot belőle, pedig csupán egy gazdasági adatról van szó, amely egy bizonyos számú emberi döntés és a politikai erőviszonyok következménye. Az amerikai jelzáloghitel-válságot a bankok felelőtlensége robbantotta ki a lakásvásárlás mértéktelen hirdetésével. A *living small* (élj kicsiben) követői tehát épp azt a helyet foglalják el, amit az igazságtalan társadalmi rend kijelöl nekik. Összehúzzák magukat, hogy beférjenek a számukra kijelölt lyukba és azt állítják, ezzel legtitkosabb álmuk vágyik valóra.

„Egy jól leélt élet kézzel fogható boldogsága – írja könyvében Shafer – felér ezernyi vehemens tiltakozással.” Ahelyett, hogy „arra pazarolnánk az energiánkat, hogy megpróbáljuk megváltoztatni a fogyasztói

társadalmat”, inkább „saját példánkkal mutassunk utat”. Miért is ne? Azonban meg kell jegyeznünk, hogy ez nem minden esetben működik. Nem működött például annak a személynek az esetében sem, aki legtöbbet tette hozzájárult a fogalom népszerűsítéséért. Oprah Winfrey lelkesedett az ötletért, de annyira azért mégsem, hogy magáévá tegye az „igazi luxus” elvét. Az amerikai televíziózás uralkodónője rendelkezik egy 85 milliós palotával Kaliforniában az „Ígéret földje” névre keresztelt hatalmas birtokán, egy lakással Chicagóban, egy villával Kolorádóban, két rezidenciával New Jersey-ben, eggyel a Miami-öbölben és Georgia államban, egy hétvégi házzal Hawaii-ban (itt ünnepelte 50. születésnapját Michelle Obama 2014-ben), és egy másikkal Antigua szigetén, az Antillákon. Ezek között természetesen a magánrepülőjén közlekedik. A közép- és alsóbb osztályok gazdagsága nem tűnt el a semmibe: felbukkant valahol... mégpedig a gazdagoknál. Vajon hány Jay Shaferre lenne szükség, hogy ellensúlyozni lehessen egy Oprah Winfrey ökológiai lábnyomát?

Habár Shafer módszere sokak érdeklődését felkeltette, követőinek száma igencsak szerény: 2011-ben mindössze pár százan voltak az egész Egyesült Államokban.^[viii] 2014-ben az Oprah Winfrey Show „Mi lett velük?” rovata keretében újra felkereste Shafert, aki időközben megházasodott, két gyermeke született és egy negyvenhat négyzetméteres „palotába” költözött. A kert végébe állított régi legénylakását most irodaként használja.^[ix] Shafer belátja, hogy míg a mikroház kielégítheti egy ember, vagy egy pár igényeit, egy család esetében bonyolultabb a helyzet.

Persze egy kilenc négyzetméteres lakókocsi és egy tipikus amerikai családi ház túlméretezettsége között akadna hely a köztes megoldásoknak is...

Részlet Jay Shafer, Chez soi. Une odyssee de l'espace domestique [Otthon. Utazás a háztartás területén], (Zones, Párizs, 2015) c. könyvből.

Fordította: Lipták-Pikó Judit

---

^[i]Inside a 96-square-foot home („Élet egy 9 négyzetméteres házban”), www.oprah.com, 2007. február.

^[ii]Jay Shafer: *The Small House Book (A mikroház-könyv)*, Tumbleweed Tiny House, Sonoma, 2009.

^[iii]Merete Mueller & Christopher Smith: *Tiny. A Story About Living Small*, Speak Thunder Films, USA, 2013.

^[iv]Tim Murphy: Home Petite Home, Buzzfeed.com, 2015. január 16.

^[v]Linda Federico-O'Murchu: Tiny houses: A big idea to end homelessness, CNBC.com, 2014. március 29.

^[vi]Abbé Pierre, Péter apát. A II. világháború alatt ellenálló volt, majd a szegényeket és az utcán élőket istápoló hiteles viselkedésével elnyerte a francia lakosság egészének támogatását. 96 éves korában, 2007-ben halt meg.

^[vii]Jacoba Urist: The health risks of small apartments, TheAtlantic.com, 2013. december 19.

^[viii]Alec Wilkinson: Let's get small, *The New Yorker*, 2011. július 25.

^[ix]Jay Shafer, the man with a tiny house, has had to expand – just a little, HuffingtonPost.com, 2014. február 19.

Kényelmes brüsszeli papucskok

Vicky Cann

Brüsszel uniós kormányzati negyedében a mandátumok lejártával egyszerre mind az átszervezések ideje is eljön. Míg a régi biztosok a karrierjük folytatásáról gondoskodnak, utódaik az ő egykori posztjaikkal ismerkednek. Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság új elnöke azonban igencsak zavarba ejtő módon állította össze a csapatát.

A 2014. november 1-jén hivatalba lépett új Bizottság energia- és klímaügyi biztosa egy olajtársaság egykori elnöke, Miguel Arias Cañete lett, míg az egységes tőkepiac biztosi posztját egy volt iparági lobbista, Jonathan Hill nyerte el. A pénzügyi és gazdasági biztosi posztot Pierre Moscovici kapta, aki azelőtt szintén egy ipari lobbista, az Ipar Kör alelnöke volt; új kutatási biztosnak Carlos Moedas, a Goldman Sachs egyik vezető káderét nevezték ki, az új igazságügyi biztos pedig egy cseh milliárdos valamikori politikai tanácsadója, Vera Jourová lett.

Juncker választásait egy hosszú meghallgatást követően, – amely a brüsszeli intézmények által jól ismert diszkrét alkudozással zárult – végül is jóváhagyták az uniós képviselők. A Parlament meglegedett azzal, hogy elérte a szlovén biztosjelölt visszahívását, akit az új kormány már nem támogatott.

A brüsszeli habos torta

Lássuk, miből áll a brüsszeli torta? A fő hozzávalók a cinkosság, a kölcsönös kisegítés és a mindenható intézmények. Az érdekellentétek sokasága pedig a hab a tortán. Csak kevés szabály létezik az uniós biztosok kinevezési folyamatára vagy az ezekhez hasonlóan felelősségteljes állásokra jelentkezők megfelelő profiljának megválasztására vonatkozóan. Mielőtt a jelöltek elfoglalnák pozíciójukat, részletezően nyilatkozniuk kell „anyagi érdekeikről”. A továbbiakban nem kezelhetnek „anyagi érdekekkel” kapcsolatban álló ügyeket és nem beszélhetnek ilyen ügyekről még a hozzátartozóiknak sem. De ezen a megszorításon kívül – amely korlátozott, hiszen nem lehet tudni, mit jelent pontosan a „hozzátartozó” vagy az „anyagi érdek” fogalma – az uniós intézmények éppen olyanok, mint egy váróterem a pályaudvaron: a létező legkisebb elvárást támasztják a jelölt szakmai múltjával szemben.

Pedig Brüsszelben az uniós biztosok igen nagy hatalommal bírnak. Az Európai Bizottság ötszáz millió uniós polgár számára dolgoz ki rendeleteket és irányelveket, és ez nagyobb hatalom, mint az uniós tagállamok kormányfőié. A lobbik jól számoltak, Brüsszel ma – Washington után – a második legnagyobb üzletlobbi-főváros.

A brüsszeli „papucskokkal[i]” zsúfolt úton mindkét irányban közlekednek. Az úttest egyik oldalán, az Európai Bizottsághoz hasonló közintézményekhez vállalatvezetők vagy munkáltató szervezetek vezetői igyekeznek, hogy jobban érvényesíthessék cégeik érdekét. A másik oldalon az egykor magas hivatali betöltő köztisztviselők vonulnak a magánszektorhoz, hogy jól megfizetett állásokban fejezzék be karrierjüket, ahol szaktudásukat és persze kapcsolati hálójukat is jól értékesítik.

Képzeljünk magunk elé egy lobbizási ügynökséget, amelynek az iparban érdekelt ügyfelei támogatni akarják a nagy transzatlanti piacot (TTIP)[ii]. Az ügynökség fölvesz egy volt uniós tisztségviselőt, aki azelőtt a nemzetközi kereskedelem, iparban vagy mezőgazdaságban dolgozott. Így azonnal tudni fogja például azt is, hogy tudja kik a „jó” tárgyalópartnerek, mikor jön el a legmegfelelőbb pillanat a tárgyaláshoz, és melyik a legjobb szemszög, amely felkelti a köztisztviselő partner figyelmét. Az új munkatárs talán majd e-mail címet is átad,

vagy fontos telefonbeszélgetéseket bonyolít le, esetleg az lesz a feladata, hogy elsimítsa a konfliktust az ügynökség megbízói és a volt kollégái között.

Az ilyen eljárások haszonélvezői, a „papucsosok” nem látnak ebben semmi kivetnivalót, elvégre a törvényesség szigorú normái ellen nem vétének. Meg aztán, attól fogva, hogy otthagyták az uniós intézményeket, hogyan is lehetne szemükre vetni egy érdekütközést, illetve, hogy lehetne őket megfosztani a hatalmuktól, ha már nem bírnak hatalommal? Sokan elvárják, hogy bármikor visszatérhessenek egy nekik tetsző uniós munkakörbe, vagy, hogy garantálják a „mindenkinek hasznára váló” jövés-menést, hiszen az elősegíti a kölcsönös megértést és a sikeres kommunikációt a magas rangú tisztségviselők és a magánszektor képviselői között.”^[iii]

Az összeférhetlenség határai

Elég csak egy pillantást vetnünk a közelmúlt eseményeire, hogy felmérhessük, mennyire nem hárult el az érdekütközés veszélye, és a „papucsosok” hogyan élhetnek vissza még mindig a hatalommal. 2010-ben például a német Günter Verheugen volt ipari és vállalkozási biztos^[iv] az egykori kabinetfőnökével, Petra Erlerral együtt alapította meg European Experience Company (EEC) néven bejegyzett tanácsadó cégét. Ez a cég, miközben a honlapja szerint „nem nyújt lobbizást”, ügyfeleinek mégis felajánlja, hogy hozzásegíti őket a „legjobb stratégiához, amellyel az európai uniós intézményekkel kapcsolatba léphetnek.”^[v] Alig érezni a különbséget...

Az ír származású egykori kereskedelmi biztos, Charlie McCreevy visszatért dolgozni egy bankba, majd a Ryanair és Sentenial vállalat igazgatótanácsába. A bolgár Meglena Kunevát a BNP Paribas igazgatótanácsai széke fogadta, ahogy letelt a fogyasztóvédelmi biztos mandátuma. Az osztrák Benita Ferrero-Waldner egy időben a külkapcsolatok felelőse volt a Bizottságban, mostantól viszont a München Re biztosítónál dolgozik. A belga Louis Michel pedig egyszerre két helyre is beszállt, miután otthagya uniós posztját, ahol a nemzetközi együttműködésért, a humanitárius segélyekért és a kríziskezelésért volt felelős. Európai parlamenti képviselő lett, egyszerre mind a Credimo ingatlanhitel-intézetnél is dolgozik.

E nagyszámú eset – csak néhány példát idéztünk – joggal váltotta ki a média rosszallását. Ennek következtében az uniós biztosokra vonatkozó szabályok megszigorodtak. A 2014-ben úgy húsz biztos távozott, akik másfél évig csak előzetes bejelentési kötelezettséggel vállalhatnak új, fizetett szakmai megbízást továbbá – szintén másfél évig – tilos közbenjárniuk a Bizottságnál bármely, a régi funkciójukkal kapcsolatos tárgyban.^[vi]

Régebben az előzetes bejelentési kötelezettség csak egy év volt, és semmilyen a lobbizást tiltó szabály sem létezett. De az új szabályok továbbra sem határozzák meg világosan, mit jelent a befolyással való visszaélés fogalma. Úgy tűnik, nem veszik figyelembe, hogy az európai biztosoknak közösségi döntéseket kell hozniuk: vagyis a felelősségük jócskán túlmutat a saját pénztárcájukon.

Hiába derül rendszeresen fény a fentiekhez hasonló ügyekre, a „papucsviselés” brüsszeli szokása nem tűnt el nyomtalanul, amint azt jól mutatja Viviane Reding esete. Ő, aki 1999-től 2014-ig megszakítás nélkül töltött be uniós biztos tisztséget (jogérvényesülés, alapvető jogok és uniós polgárság témákban), 2014-ben európai parlamenti képviselő lett. A Bizottság áldásával nemrégiben elvállalhatott újabb funkciókat a Nyrstar bányászati társaság, valamint a Bertelsmann és az Agfa-Gevaert Alapítványok igazgatótanácsaiban.

Szükszavú magatartáskódex

A volt uniós biztosok, mandátumuk lejáta után még három évig, bőséges kárpótlást kapnak, amelyet a jövedelmük 40-65 százalékában határoztak meg, vagyis körülbelül 8 332-13 540 euró a havi ellátmányuk. Ez a nagylelkű utógondoskodás biztosan megengedné nekik, hogy ne kelljen két kézzel kapkodniuk a felbukkanó első állásajánlat után, és az érdekek ütközését is lecsökkenthetné, úgyhogy logikusnak tűnne tizenhét hónapról három évre változtatni a rájuk vonatkozó megszorításokat, és megtiltani nekik a lobbizást.

Az uniós biztosok keringőjébe nagyon gyakran a körülöttük lévő magas rangú hivatalnokok is beszállnak. Ők azok, akik az Uniót nap, mint nap működtetik, ezért a tanácsadó cégek, ipari lobbisták, ügyvédi irodák számára jó választást jelentenek. Ez főleg a frissen nyugdíjazott tisztségviselőket érinti, akiket tanácsadóként alkalmaznak. A fiatalabbak számára a brüsszeli kinevezés hamar okozhat szédülést, mintha csak körhintán ülnének; ideiglenes uniós szerződéseket ideiglenes ipari szerződésekkel kell váltogatniuk. Néhány még szerencsésebb uniós tisztségviselő arra használja a hosszú tanulmányi szabadságát, hogy szakmai gyakorlatra menjen valamelyik vállalathoz, jól tudva, hogy ott később állás fogja várni.

Egy példa a sok közül: 2014 áprilisáig Hervé Jouanjan az Európai Unió egyik legrangosabb tisztségét töltötte be, a Bizottság egyik főigazgatója volt. Egy hónappal később már a francia Fidal ügyvédi irodánál volt. Ha a Bizottság megtiltja neki, hogy közvetlenül lobbizzon, akkor közvetett úton teszi ugyanazt, és így ad „tanácsot” az ügyfeleinek. A Fidalhoz való belépésekor így beszélt erről: „A Fidalnál dolgozni kiváló lehetőség számomra, hogy a cég ügyfeleinek átadhassam mindazt a tudást és kompetenciát, amelyekre az európai uniós intézményekben tettem szert, főleg az uniós kereskedelem, az Unión kívüli kereskedelem és az Európai Bizottság eljárási gyakorlata terén.”[\[vii\]](#)

Nemrégiben Emily O'Reilly ombudsman – az uniós polgárok és a nem kormányzati szervezetek (NGO-k) az Unió intézményei ellen benyújtott panaszait vizsgálja – szintén felfigyelt hogyan kezeli a Bizottság az uniós tisztségviselők „papucsolási” szokásait, és levonta a következtetést.

Az ilyen típusú szövegek általánosan megfigyelhető homályos és óvatos fogalmazása ellenére is világosan látszik a probléma. Sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy „a Bizottsággal kapcsolatos bizonyos jelenségeket az intézmények rendszeresen rosszul kezelnek”[\[viii\]](#), helytelenítésképp adó döntések közzétételének és dokumentációjának módját. Azt javasolja, hogy a magas rangú hivatalnokok állásváltásait tegyék közzé az interneten, és bejelentette, hogy visszaélések esetén vizsgálatot fog indítani, „nem fog habozni latba vetni azt a felhatalmazását, miszerint kötelezheti a hivatalnokokat, hogy vallomást tegyenek, azokban az esetekben, amikor a belső konfliktusokra vonatkozó szabályozási rend alkalmazása kételyeket ébreszthet.” „Természetesen – teszi hozzá – azok az elvek, amelyeken javaslataim alapulnak, az uniós biztosok számára is érvényesek.”[\[ix\]](#)

Ugyanilyen megfontolásból bírálta az Európai Bizottság azon döntését, amelynek értelmében 2008-ban Michel Petite került a biztosok fent vázolt jövés-menését kivizsgáló belső bizottság élére. Michel Petite ugyanis épp akkor vált meg az Európai Bizottságtól, és lett a Clifford Chance ügyvédi iroda lobbistájává.[\[x\]](#) Jól használva a túlzó kicsinyítés retorikai fogását, az ombudsman így fogalmaz: „nehéz azt sugallani, hogy Petite úr magánmegbízatása nincs potenciálisan érdeklentétben az uniós feladatával.”[\[xi\]](#)

Az Európai Parlament képviselői is nehezményezik, ahogyan a Bizottság a biztosok és magas rangú tisztségviselők „papucsolási” szokásait kezeli, amire a Bizottság a vádbeszédét így lehetne tömören összefoglalni: „Azt tedd, amit mondok, és ne azt, amit teszek.”

Ugyanis a 2014-es európai parlamenti választások után a távozó képviselők egy része szintén a magánszektorban helyezkedett el, és az új feladatuk szorosan kapcsolódott a parlamenti munkájukhoz. Volt négy olyan ex-képviselő (három angol és egy holland, mindnyájan a befolyásos Gazdasági és Monetáris Bizottság tagjai a biztosítási és pénzügyi szabályozás területéről), akiket különösen sok kritika ért: Sharon Bowles, a Bizottság egykori elnöke rangos pozíciót kapott a London Stock Exchange Group igazgatótanácsában. Arlene McCarthy, az alelnök, a Sovereign Strategy lobbicégnél is alelnök lett és az európai stratégiát irányítja; Peter Skinner most senior tanácsadó az Allianz SE biztosítónál, ahol nemzetközi és európai biztosítási ügyekkel foglalkozik. Corien Wortmann-Kool pedig a hatalmas Aegon biztosító és az ABP nyugdíjalap igazgatótanácsában tevékenykedik. Emilie Turunen dán ex-képviselő a belső piac-és fogyasztóvédelem képviselőtől ment át a Nykredit bankhoz, mint a közügyek felelőse. A brit Fiona Hall azelőtt az ipari, kutatási és energiabizottság munkatársa volt, most alapított egy céget, amely többek között a szigetelőanyagokra specializálódott Rockwoolnak a tanácsadója.

A papucsosokat illetően a parlamenti képviselők magatartáskódexe éppolyan szűkszavú, mint a biztosoké. Maradjunk ennyiben?

A szerző kutató a Corporate Europe Observatory (CEO) civil szervezetnél. Feladata az Európai Unió intézményein belül kialakult érdekütközések vizsgálatának irányítása. (RevolvingDoor Watch)
(<http://corporateeurope.org/revolvingdoorwatch>)

Fordította: J. Horváth Katalin

---

[i] Papucsolásnak nevezik franciául (angolul revolving door-nak), amikor egy állami/uniós magas szintű vezető átmegy a magán szektorba, vagy fordítva. A gúnyos kifejezés arra utal, hogy ezek a vezetők a közérdek védelme helyett, szép kényelmes „papucsban” sétálgatnak egyik állásból a másikba és eszükben sincs erőfeszítést tenni annak érdekében, hogy szabályzásokkal, korlátozásokkal védjék meg a közösségi érdekeket.

[ii] Serge Halimi: Les puissants redessinent le monde [A hatalmasok újraformazzák a világot], *Le Monde diplomatique*, 2014. június

<http://www.magyardiplo.hu/index.php/archivum/2014-1-12/181-2014-junius/1566-a-hatalmasok-ujraformazzak-a-vilagot>

[iii] Idézet a Transparency International UK „Cabs for hire. Fixing the revolving door between government and business” című kiadványából, *Policy Paper Series*, N^o2, London, 2011. május

[iv] Egyébként az EU bővítéséért fellelős biztos is volt 1999-2004 között, így közvetlen felelősséget visel például Magyarország rendkívül „sikeress” uniós csatlakozásáért – a szerk.

[v] www.european-experience.de/english/Our-Values

[vi] Uniós biztosok magatartáskódexe, átdolgozott kiadás, 2011.

[vii] A Fidal Csoport hivatalos közleménye, Párizs, 2014. május

[viii] Emily O'Reilly: „Draft recommendation of the European Ombudsman in the inquiry based on complaints 2077/2012//TN and 1853/2013/TN against the European Commission”, European Ombudsman, Strasbourg, 2014. szeptember

[ix] Emily O'Reilly: „Ombudsman to step up supervision of senior EU officials”, 2014. október, www.theparliamentmagazine.eu

[x] Európai ombudsman, sajtóközlemény, 22/2013, 2013. december, Strasbourg

[xi] Emily O'Reilly: Decision of the European Ombudsman closing her inquiry into complaint 297/2013 (RA)FOR against the European Commission, Strasbourg, 2013. december 19.

Észak-Koreában is végleg felszámolhatják az éhezést?

Tóth Zsolt

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság mezőgazdasága a '90-es évek közepén lényegében összeomlott. Az amúgy is igen gyenge mezőgazdasági adottságok mellett a rendkívül szélsőségesre fordult időjárás, a korábbi szovjet kőolaj- és műtrágyaszállítások elmaradása és a változásokra kellő időben nem reagáló agrárpolitika miatt a mezőgazdasági termelés drámai mértékben zuhant. Az autarkiaira épülő gazdaságpolitika és az ország elszigeteltsége miatt ez százezrek halálával járó, súlyos éhínséghez vezetett. A 2000-es évek eleje óta azonban a mezőgazdasági termelés – minden nehézség ellenére – trendszerűen nő, az élelmezési helyzet javul, s a KNDK a FAO szakértői szerint közel jár ahhoz, hogy (újra) önellátó legyen a fő mezőgazdasági termékekből.

A tragédia kibontakozása

A KNDK zömmel nagyüzemekre épülő mezőgazdasági termelése a '90-es évek elejéig alapvetően jól teljesített. Az ország élelmezésében meghatározó cereáliatermesztés (főként kukorica és rizs) 1982 és 1989 között egyenletesen nőtt, s 1990-ben elérte a 6 millió tonnát. A KGST fennállásának idején az ország élelmiszer-ellátását alapvetően belső forrásokból, esetenként a szocialista országokból származó importból és segélyekből biztosítani lehetett, s hosszú éveken át – a nyolcvanas évek elejéig – inkább a Koreai Köztársaság (Dél-Korea) küszködött élelmezési problémákkal.

A '90-es évek elején az észak-koreai agrárpolitika extenzív növekedést irányzott elő, az egyre inkább előregedő szovjet és kelet-európai technológiára, ill. üzemanyag- és műtrágya-alapanyagként az olcsó szovjet kőolajra, földgázra és egyéb nyersanyagokra építve hatalmas erdőterületeket, gyakran nagy lejtésű hegyoldalakat is bevont a termelésbe.

A cereáliatermelés 1990 és 1993 között egészen elképesztő módon 9 millió tonnára nőtt, az ország hirtelen potenciális gabonaexportőrré vált. 1993-tól azonban valódi katasztrófa bontakozott ki a mezőgazdaságban. (FAO/WFP, 2013)

A Szovjetunió 1992-es megszűnése és a Kínával való viszony fokozatos elhidegülése miatt az olcsó szovjet és kínai technológia- és nyersanyagimport (ill. segély) a '90-es évek elején ellehetetlenült, a valójában már a nyolcvanas évek végén is előregedettnek számító géppark karbantartás, fejlesztések és üzemanyag hiányában egyre inkább működésképtelenné vált. A földek megművelése és a szállítás használható eszközök hiányában összeomlott.

Az éghajlatváltozásnak a '90-es évektől klímakutatók szerint is egyre erősebben kitett KNDK-t váltakozva heves esőzések, borzalmas szárazságok, szökőárak, jégverések, tájfunok és kemény telek sújtották. A szélsőséges időjárás tovább erodálta a főleg északi, hegyvidéki területek frissen művelésbe vont termőtalaját, így az esőzések nyomán sem a korábbi erdei növényzet, sem a talaj nem volt képes a víz megtartására, a víz lezúdulásának lassítására. Soha nem látott méretű árvizek tették tönkre a termést.

1996-ra a gabonatermés az 1993-as negyedére zuhant, s az 1995-2001 közötti időszakban két- és négymillió tonna között mozgott, amely az egyes években a belső fogyasztás kb. 35-70 százalékát fedezte. A gabonatermesztés mellett a többi mezőgazdasági ágazat is súlyos válságon ment keresztül, a szója-, burgonya-, káposztatermesztés és az állattenyésztés is visszaesett. (FAO/WFP, 2013)

A helyzetet tovább súlyosbította, hogy a kilencvenes években drámai politikai folyamatok zajlottak az országban és környezetében. Kim Ir Szen 1994-es halála után Kim Dzsongil csak 1997-ben vette át a Koreai Munkáspárt vezetését. Az elhúzódó átmenettel járó bizonytalanság éppen az ország történetének egyik legsúlyosabb időszakára esett.

A KNDK természetesen a kieső élelmiszer mennyiséget pótolhatta volna a külpiacokról. Ez azonban szintén súlyos nehézségekbe ütközött. A korábbi szocialista országoktól, Kínától, ill. a nagy gabonaexportőröktől többnyire már csak piaci áron lehetett élelmiszert vásárolni, amit a teljes válságba került észak-koreai gazdaság exportbevételeiből nem tudott kigazdálkodni. A korábbi baráti, szocialista országok most már nem szívták fel a nem minden esetben csúcsmínőségű észak-koreai ipari termékeket, a kínai export pedig ekkor még korlátozott mértékű volt. A dzsucse politikából következő autarkia miatt az ország külkereskedelme amúgy is jellemzően alacsony szinten mozgott.

A végső csapást az jelentette, hogy a dél-koreai és az amerikai „hégák” uszítása miatt az ország külföldi bankoknál lévő számláit befagyasztották, később a segélyeket is rendszeresen felfüggesztették. (Másfelől el kell ismerni, hogy egyes segélyprogramokhoz a dél-koreai és az amerikai kormány is jelentős mértékben hozzájárult.)

Az ország tehát nem tudott elég élelmiszert, műtrágyát, vegyszert, kőolajat importálni.

A segélyek viszont elégtelen mértékben, az észak-koreai vezetés által elfogadhatatlannak tartott feltételek (nukleáris leszerelés, gazdasági nyitás) miatt gyakran késve érkeztek meg az országba, a beérkező segélyek az ország távoli vidékeire nehezen jutottak el.

A FAO által is elfogadott KNDK-adatok alapján 1998-ban az ország lakosságának 62,3 százaléka, 2000-ben 45,2 százaléka volt alultáplált. 1998-ban az alultápláltak mintegy negyede súlyosan alultáplált volt, amely lényegében éhhalállal fenyegető állapotot jelentett. Bár pontos számokat nem ismerünk, a morbiditási adatok romlása alapján kijelenthetjük, hogy a '90-es évek közepe és a '2000-es évek eleje között – az észak-koreai hatóságok, a segélyszervezetek és a FAO minden heroikus küzdelme ellenére – a súlyos alultápláltság százezrek halálához járulhatott hozzá. (CBS, 2012)

Az alultápláltak aránya azonban 2012-ben 28 százalékra csökkent. A súlyosan alultápláltak (az „éhezők”) aránya pedig négy százalékra. A korábbinál jóval kevesebb éhező sorsa is kedvezőbb, mivel a KNDK kórházai külföldi szakemberek bevonásával viszonylag sikeresen kiszűrrik, majd kúraszerűen különleges tápszerekkel látják el őket. (FAO/WFP, 2013)

Az utóbbi két-három évben az élelmezési helyzet tovább javult, a helyzet törékenysége ellenére a KNDK minden bizonnyal közel jár az éhezés teljes felszámolásához.

Az éhezés felszámolása felé

Miközben Észak-Koreát a mai napig a valóban elborzasztó '90-es évekkel azonosítják, a Koreai NDK ma alapvetően sokkal fejlettebb és működőképesebb ország, mint 15-20 évvel ezelőtti mélypontján volt. A cikk ennek minden gazdasági, politikai és kulturális vonatkozását nem tudja érinteni, de nem árt megjegyezni, hogy a dél-koreai propagandakiadványokból összevágott bombasztikus sajtóhírek valóságtartalma a helyszíni beszámolók és a nemzetközi szervezetek jelentései alapján többnyire erősen megkérdőjelezhető. Kár lenne hozsannákat zengeni az ország helyzetéről – erre ott vannak a phenjani állami televízió felejthetetlen intonációjú bemondói –, de a fejlődés jelei egyértelműek. Ez még az ország Achilles-inát jelentő mezőgazdaságban is így van.

Észak-Korea a 2000-es években jelentős mértékben korrigálta az ország agrárpolitikáját. Miközben az ország ipari-katonai modernizációja továbbra is prioritást élvez, minden lehetséges erőforrást a mezőgazdaság

fejlesztésére és az élelmezési helyzet javítására fordítanak. A fejlődés számos területen érzékelhető.

Az ország az utóbbi években új agroerdészeti eljárásokat alkalmaz, javított a növénytermesztés hatékonyságán, jelentős struktúraváltást hajtott végre az állattenyésztésben, és az elosztási és kereskedelmi viszonyok is érezhetően javultak. Bár a helyzet továbbra is súlyos, a FAO szakemberei szerint az ország egyre kevesebb segílyre szorul, s közel áll ahhoz, hogy stabilizálja élelmezési helyzetét. Bővebben a kereten belül.

A jövő

2014 márciusában Hirojuki Konuma, a FAO regionális képviselője elsősorban az új rizsfajtákra és a javuló talajerő-utánpótlásra vezette vissza a javuló termésátlagokat, s úgy nyilatkozott, hogy 2014-ben a KNDK akár önellátó is lehet gabonából. (Tang, 2014)

Ez a korábban érintett okokból egyelőre nem következett be, azonban a jelenlegi trendek alapján ez csak idő kérdése.

Az élelmezésügyi szakemberek most már egyre inkább a táplálkozás minőségének javítására hívják fel a figyelmet. Az eddigi „nagy” programok mellett javasolják, hogy a kormány minél inkább ösztönözze a konyhakertek és az iskolakertek fejlesztését, mert ezek kis beruházás mellett kiváló lehetőséget nyújtanak a zöldség- és gyümölcsstermesztésre, aprójószágok tartására, az élelmiszerkínálat réseinek betömésére.

Agroerdészet

1990 és 2010 között a Koreai NDK erőterületei 8,2 millió hektárról 5,7 millió hektárra csökkentek. A további talajerózió megakadályozása és az áradások mértékének csökkentése érdekében Észak-Korea az utóbbi években szakítani próbál korábbi politikájával. Ez azonban korántsem könnyű, hiszen 2008-ban a vidéki lakosság 77, a városi lakosság 28 százaléka fával fűtött és főzött. (FAO, 2010)

2005-ben főleg svájci és kínai támogatással négy különleges, „lejtőgazdálkodási” csoportot hoztak létre, amelyek speciális módszerekkel gazdálkodva felelnek meg az agrotermelési igényeknek és a környezetvédelmi elvárásoknak. A csoportokban dolgozó emberek az erdei területeken termelt mezőgazdasági termékek 70 százalékát elfogyasztják, a többit a piacon értékesítik. 2013-ban főként Szuan megyében már 130 ilyen csoport működött. A tapasztalatok szerint mind a résztvevők életszínvonala, mind az erdők állapota jelentősen javult. Az észak-koreai kormány távlati tervei szerint 1,5 millió hektáron folyhat agroerdészeti gazdálkodás, ami egymillió, alapvetően igen hátrányos helyzetben lévő háztartás megélhetését biztosíthatja, ill. az agroerdészet 300 ezer hektár teljesen erodálódott talajú lejtő teraszos ültetvényé alakításában is nagy szerepet kaphat.

Bo Lager, korábban a KNDK-ban dolgozó svéd mezőgazdasági szakember szerint a mostoha észak-koreai körülmények között – az ország területének 80 százaléka zord hegyvidék – az agroerdészet a mezőgazdaság egyik kitörési pontja lehet, s az eddigi tapasztalatok alapján rendkívül bizakodó. (Lager, 2015)

Növénytermesztés

2000 óta a cereáliák (főleg rizs és kukorica) és egyéb „gabonafélék” (burgonya, szója) termesztése trendszerűen nő. A cereáliák termésmennyisége a 2000-es 2,8 millió tonnáról 2013-14-re 5 millió tonna körüli mennyiségre nőtt.

2014-ben az országot rendkívüli szárazság sújtotta. Ennek ellenére a betakarított termés cereáliákra átszámított mennyisége – a 2000-es években elindult fejlődés trendjét követve – kis mértékben még így is nőtt (ezen belül a cereáliáké inkább kis mértékben csökkent), s közelíti a nyolcvanas évek szintjét. A ma már kb. 20 százalékkal népesebb országban természetesen pl. a cereáliák 5 millió tonnás termése az akkori mintegy 6 millió tonnához képest még mindig elégtelen szintet jelent, de a '90-es évek második felének borzalmas eredményeihez képest jelentős az előrelépés.

A 2014-2015-ös mezőgazdasági időszakban a cereáliákra átszámított gabonatermelés mértéke 5,94 millió tonna volt, amely nagyjából 20 éves csúcsnak tekinthető. A korábbi néhány év is kiemelkedően jó évnek volt minősíthető. Bár a rendkívüli időjárás miatt – az előző évek 3,5-8,7 százalékos növekedésével összehasonlítva – a növekedés igen szerénynek bizonyult (0,3%), a szokatlanul hosszú, hetven napos szárazság mellett ez is komoly eredmény.

Figyelemre méltó, hogy a növekedés a szántóföldi termesztésből kivont – s emellett pl. az agroerdészetbe bevont – terület lassú növekedése mellett zajlik. Tehát a termésátlagok és a hatékonyság egyértelműen nőnek.

A szántóföldi termesztés fejlődésében – egyfajta technológiai tudásimportként – igen komoly szerepet játszanak a különböző nemzetközi (zömmel FAO-) programok, a helyi egyetemeken zajló mezőgazdasági kutatások, ill. ezek nyomán az új vetőmagfajták és termelési eljárások alkalmazása.

Bár a legutolsó évben nem lehetett tartani a korábbi szintet, a KNDK mindent megtesz az öntözéshez szükséges vízkészletek biztosítására. A 2014-es szárazság idején a 2,4 milliárd köbméteres célnak a felét sem sikerült teljesíteni, ezért a vízhiányt lokálisan, nem egyszer katonák és városi munkások/diákok által ásott kutakból próbálták pótolni. A modern öntözési technikák alkalmazása és a takarékos vízfelhasználás tovább javíthatja a terméseredményeken. (FAO, 2015a)

Felfutott a műtrágya-felhasználás. Míg 2009-ben 446 ezer tonnát, 2014-ben már 750 ezer tonnát juttattak ki a földekre. A műtrágya alapvetően hazai gyártású.

A fejlesztési programok a zöldség- és gyümölcsstermesztésben egyelőre felemásan éreztetik hatásukat. A koreai konyhában (pl. a kimcsi nevű ételben) hangsúlyos káposztafélék termesztése elmozdult az 1996-os 600 ezer tonnás mélypontról, a termés az utóbbi években 700 ezer tonna körül mozog. A 27 legfontosabb zöldség termékmennyisége (FAO-terminológia szerint: „vegetable primary”) viszont sokéves impozáns növekedés után 2009 és 2011 között (a termésterület csökkenése miatt) visszaesett, s azóta is csak korlátozottan nőtt, így alig magasabb a súlyos éhezés időszakában mérténél. (1997: 3.294 ezer tonna, 2013: 3.498 ezer tonna.)

A 36 legfontosabb gyümölcs termésmennyisége (FAO: „fruit primary”) 2000-ben 1.333 ezer tonna volt, a növekedés azóta trendszerű, a termés 2013-ban elérte az 1.578 ezer tonnát. (FAO, 2015d)

Állattenyésztés és halászat

A Koreai NDK radikális profilváltást hajtott végre az állattenyésztés területén. Elsősorban olyan fajok tartása került előtérbe, amelyek nem igényelnek nagy legelőterületet, nem vagy alig igényelnek gabonaalapú tápot, és kisebb gazdaságokban, akár maradékokon is tarthatók, s emellett könnyen tenyészthetők.

Ennek szellemében 1996 és 2013 között csökkent a tejelő tehenek (-6%), a juhok (-32%) és a sertések (-15%) száma, viszont jelentősen nőtt a kecske- (+417%), a nyúl- (+930%), a csirke- (+73%), a kacsá- (+448%) és a libaállomány (+239%). Az utóbbi öt évben azonban már egyik kiemelt haszonfaj egyedállománya sem csökkent, a többségé pedig jelentősen nőtt. A csaknem tízszeresére duzzadt, 32 milliós nyúlállomány éves szaporulata már önmagában is figyelemreméltó proteinforrást jelent a mintegy 25 milliós lakosságnak, bár a fehérjebevitel továbbra is jelentős mértékben növényi eredetű (szójabab).

Érdekesség, hogy a mezőgazdasági gépeket pótlendő újra nagy szerephez jutottak az igahúzó tehenek és ökrök, amelyek levágását szigorú szabályok korlátozzák.

A FAO jelentései szerint az állatorvosi szolgáltatások színvonala is folyamatosan javul az országban.

Úgy tűnik, hogy az állattenyésztésben végig gondolt, az erőforrásokkal számoló fejlesztéspolitika zajlik. (FAO/WFP, 2013) Némi előrelépés tapasztalható az élelmezésben igen fontos szerephez jutó halászat és az akvakultúra területén is, de a helyzet korántsem ilyen kedvező.

A nyolcvanas években a számos elemében még a dél-koreainál is eredményesebb észak-koreai halászat és az édesvízi/tengeri akvakultúrákban folyó hal- és egyéb víziállat-tenyésztés a '90-es években üzemanyag, gépek, alkatrészek és haltápok hiányában összeomlott. A tengeri halászatot az általános okok mellett a halállomány általános csökkenése, az észak-koreai halászflootta nemzetközi vizekről való kiszorítása, ill. a bilaterális halászati egyezmények felmondása is sújtotta és sújtja.

Az észak-koreai halászok 1982-ben 1.057 ezer tonna halat és egyéb tengeri élőlényt fogtak. Ez a mennyiség 2002-re 205 ezer tonnára csökkent, s azóta is csak kismértékben – 2012: 212 ezer tonna – nőtt. (FAO, 2015c)

Az akvakultúrákban folyó termelés 1989-ben – a hetvenes évektől elindult impozáns fejlődésnek köszönhetően – elérte az 1.200 ezer tonnát, amely világviszonylatban is kiemelkedőnek számított. A termelés 2000-re 468 ezer tonnára csökkent. Némi növekedés után 2001-2013 között a termelés 508 ezer tonna körül mozgott, s remélhetőleg az elmúlt évek fejlesztései nyomán a jövőben kisebb növekedés várható. (FAO, 2015b)

Élelmiszeripar

Az észak-koreai televízió adásai alapján feltűnő, hogy a „high-tech” fejlesztések jelentős része az élelmiszeriparra esik. Talán nincs is olyan hét, hogy Kim Dzsongun ne avatna fel teljesen automatizált halkonzervgyárat vagy robotokkal sűrűn megtűzdelt gyümölcslelőzetet.

A nyilvánvaló propaganda mellett mindenképpen meg kell jegyezni, hogy az utóbbi években a FAO szakemberei szerint is javult az élelmiszerek minősége, jobb az ellátás, kevesebb feldolgozatlan vagy rosszul feldolgozott mezőgazdasági termék megy veszendőbe.

Számos ágazatban észlelhető a fejlődés, szakírók szerint leginkább a rizsalapú élelmiszerek (pl. instant zöldséges rizslevesek, rizsalapú sütemények) és italok terén. Figyelemreméltó az is, hogy a hosszú éveken át jelentős részben Kínából importált palackozott víz 2014-től helyi, hegyvidéki forrásokból tudták kiváltani, nagyjából negyedakkora fogyasztói áron, magas minőségben. (Ah, 2015)

Elosztás, kereskedelem, ösztönzők

A jelentős – bár a rendkívül alacsony bázisadatokhoz képest inkább szerény – javulás az élelmezési helyzetben az élelmiszer-elosztás és -kereskedelem javulására is visszavezethető.

Ahhoz, hogy a szükséges élelmiszer-mennyiséghez mindenki hozzájusson, hatékony belső allokációra és kereskedelemre van szükség a többletet előállító régiók, importélelmiszer-raktárak és az élelmiszerhiánytól szenvedő régiók között, ill. a régiókon belül. A szállítás vonaton, tehergépkocsikkal és hajókkal történik, a FAO szerint egyre hatékonyabban.

Az állam a lakosság mintegy 70 százalékának biztosít egy kortól és az adott hónaptól függő fejadagot az Állami Élelmiszer-elosztó Rendszeren keresztül. 2013-ban ez pl. gabonában 65 (csecsemők) – 475 gramm (17-59 éves felnőttek) napi ellátmányt jelentett.

Az élelmiszer-beszerzés másik forrása az állami boltok rendszere, ahol az alapélelmiszereket, legfontosabb olajokat, gyümölcsöket, zöldségeket, fűszereket lehet beszerezni nyomott áron.

A lakosság egyes rétegeiben az önellátás is jelentős. A mezőgazdasági munkások háztartásai pl. a gabonatermésből átlagosan évi 260 kilogrammot szinte automatikusan megtarthatnak. A mezőgazdasági munkások 38 százaléka háztájival is rendelkezik (a konyhakerteken túl), ahol főleg zöldséget termelnek. Egyes tervcélok teljesülése esetén a mezőgazdasági munkások pl. gabonából fejkenként átlagosan további 65 kg-ot megtarthatnak. A mezőgazdasági munkások a terv túlteljesítése esetén pénzbeli bónuszokat is kapnak, s a legtöbb termény 30 százalékát is átadják nekik.

A különböző termékekre különböző korlátozások érvényesek, de a mezőgazdasági munkások a háztájiban, ill. a szövetkezetben termelt/kapott élelmiszer jelentős részét közvetlenül a piacokon értékesítik, a többit elfogyasztják, ill. a városi rokonsághoz juttatják el iparcikkéért cserébe.

A hegyvidékek erdős lejtőin jelentős és meglehetősen jól szervezett a különböző erdei gyümölcsök, zöldségek, gombák begyűjtése.

Jellemzően minden tízedik napon termelői piacokat tartanak, ahol a városi lakosság hozzájuthat a helyi, alacsonyan feldolgozott élelmiszerekhez, az állami boltokhoz képest jóval magasabb áron, de szélesebb választékban. A napi piacokon az árak még ennél is magasabbak, s ott a magasan feldolgozott élelmiszerek mellett már iparcikkeket is árulnak.

A nagyvárosokban – elsősorban Phenjanban – és a különleges gazdasági övezetekben már egy viszonylag széles fizetőképességű réteg engedheti meg magának, hogy a nyugatihoz hasonló áruházakban és szupermarketekben vásároljon. Az utóbbi öt évben ezekből is egyre több nyílt, mindenféle fogyasztási cikk mellett magasabb minőségű hazai és importélelmiszereket is árulnak, jellemzően magas áron. (FAO/WFP, 2013)

A hagyományos éttermek és a munkahelyi étkezdék mellett a 2000-es évek közepén a gyorséttermek, 2014-től pedig a pizzériák is megjelentek az országban. Az étkezés és a szórakozás összekapcsolása egyelőre nem általános, de az élelmiszeri helyzet normalizálódására utal. (Ah, 2015)

Élelmiszerimport, segélyek

Az élelmiszeri helyzet javulásának a belső termelés teljesítményének növekedése mellett másik fontos eleme Észak-Korea regionális kapcsolatainak javulása és a szélsőségesen autark gazdaságpolitika enyhülése.

A kilencvenes évek második felében és a kétezres évek elején az ország elképesztő mértékű élelmiszerimportra és segélyekre szorult, s politikai okokból a zömmel nyugat-európai, dél-koreai és amerikai segélyforrások gyakran igen megbízhatatlanok voltak. (A legutóbbi FAO-nyilatkozatok szerint ez most is így van.)

A 2000-es évektől azonban a belső termelés és a fogyasztási igény közötti különbség folyamatosan csökken.

Míg a 2000-es évek közepén az ország egymillió tonnás gabonaimportra és segélyre szorult, ez 2013/14-re 300 ezer tonnára csökkent.

A KNDK utóbbi években ugrásszerűen megnőtt – részben Kínán keresztül történő – exportjából származó bevételei már fedezik a gabonaimportot.

A 2013/2014-es mezőgazdasági évben a KNDK 249 ezer tonna cereáliát – főként búzalisztet – importált Kínából. A kétoldalú megállapodásokból származó gabonaszállítások mintegy 65 ezer tonnára rúgtak, ebből 29 ezer tonnát Oroszország, 8 ezer tonnát Kína biztosított.

A nemzetközi szervezeteken keresztül befolyó segély a 2005/2006-os mintegy 340 ezer tonnáról 2013/14-re 36 ezer tonnára csökkent. A segélyezés szintjének néhány tízezer tonnával magasabbnak kellene lennie, elsősorban a nyugati országok hozzájárulása elégtelen. (FAO, 2015a)

A Koreai NDK tehát külső forrásból is egyre biztosabban tudja fedezni élelmiszerigényeit, de a helyzet továbbra is nehéz.

Irodalom

Ah, Seol Song (2015): Five Top Items at NK's Markets in 2014, *DailyNK*, <http://bit.ly/1EIdPbX> (Hozzáférés: 2015. április 16.)

CBS (2013): *Democratic People's Republic of Korea: Final Report of the National Nutrition Survey 2012, September 17th to October 17th 2012*, CBS, WFP, Unicef, WHO, (hely nélkül), 2013. március, <http://bit.ly/1N4NOFT> (Hozzáférés: 2015. április 11.)

FAO (2015a): *The Democratic People's Republic of Korea: Outlook for Food Supply and Demand in 2014/15 (November/October)*, FAO, Róma, 2015. február 3., <http://bit.ly/19DXy7> (Hozzáférés: 2015. április 14.)

FAO (2015b): *Global Aquaculture Production Volume and Value Statistics Database: Statistical Query Results (Aquaculture)*, <http://bit.ly/1xvA3w6> (Hozzáférés: 2015. március 31.)

FAO (2015c): *FishStatJ*, <http://bit.ly/1CtdYgS> (Hozzáférés: 2015. március 31.)

FAO (2015d): FAOSTAT, <http://bit.ly/1CDtSlz> (Hozzáférés: 2015. április 11.)

FAO/WFP (2013): *FAO/WFP crop and food security assessment mission to the Democratic People's Republic of Korea: Special report*, FAO, WFP, Róma, 2013. november 28., <http://bit.ly/1CLJfNz> (Hozzáférés: 2015. április 12.)

FAO (2010): *Global Forest Resources Assessment 2010*, FAO, Róma, <http://bit.ly/1c6wbEA> (Hozzáférés: 2015. március 15.)

FAO (1997): *FAO Fisheries Circular No. 886 FIRI/C886(Rev.1)*, FAO, Róma, <http://bit.ly/1aeCWrb> (Hozzáférés: 2015. április 12.)

Lager, Bo (2015): *Agroforestry is taking root in North Korea*, *Swedish International Agricultural Network Initiative*, Stockholm, <http://bit.ly/1xuJDzb> (Hozzáférés: 2015. március 16.)

Tang, Alisa (2014): *N. Korea may achieve self-sufficiency in cereals in 2014: FAO says*, *Thomson Reuters Foundation*, <http://tmsnrt.rs/1J8cPwO>, (Hozzáférés: 2015. március 16.)

Impresszum

Szerkesztőbizottság

Ádám Péter
Czöndör Gyula
Ferwagner Ákos
Hajdú János
Hegyi Gyula
Hrabák András
Lugosi Győző
Morva Judit
Simon Gergely

Sipos János

Tamás Gáspár Miklós
Drechsler Ágnes

Olvasószerkesztőink:

Balla Zoltán - Gyarmati-Szabó Éva - Posváncz Etelka

e-mail: info@magyardiplo.hu

Kiadó: **Közép-Európai Fejlesztési Egyesület**
ISSN 2061-3083

Magnet Bank

IBAN: HU03 1620 0106 1160 5434 0000 0000

Magyar bankszámlaszám: 16200106-11605434

SWIFT: HBWEHUHB

az egyesület bejegyzett címe: 1088 Budapest, Múzeum u. 7. Kossuth Klub

adószáma: 18270916-1-42

Lapunkat rendszeresen
szemlézi a megújult

www.observer.hu